

RIIGIKOGU

I. istungjärk.

Protokoll nr. 9.

1921. a.

Sisu: 1. Terwitustelegrammide ettekandmine. — 2. Päewakorra täiendamine. — 3. Välisministri teadaanne Eesti *de jure* tunnustamise kohta Ungari ja Rumeenia poolt. — 4. Rahaasjanduse komisjoni teadaanne W. W. poolt tagasiwõetud seaduste kohta. — 5. Redaktsiooni komisjoni walimine. — 6. Koosseisu komisjoni walimine. — 7. Välisasjade komisjoni täiendawad walimised. — 8. Seaduseelnõu riigi 1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja eelarwe summade tarwitamise kohta kuni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni II. lug. — 9. Küsimine Wabariigi Walitsusele töölistemaja töölisteühisuste käest ärawõtmise asjus. — 10. Seaduseelnõu S. Karja tän. Nr. 18 olewa maja wõõrandamise kohta. — 11. Arupärimine Rkl. J. Soans'i asjus. — 12. Läbirääkimised siseministri seletuste puhul arupärimise kohta Rkl. J. Soans'i asjus. — 13. Waheajaküsimus. — 14. Ülemineku wormeli wastuwõtmine. — 15. Küsimine Wabariigi Walitsusele Saaremaa Orissaare kiwittee ehitamise asjus. — 16. Seaduseelnõu töö- ja hoolekandeministerriumi likwideerimise kohta. — 17. Seaduseelnõu riigikoolide õpetajate palga ajutise elukaliduslisa kohta. — 18. Seaduseelnõu tulekahju wastu wäliswaluutas kinnitamise kohta. — 19. Seaduseelnõu õlle walmistamise ja müügi kohta. — 20. Koosoleku lõpetamine.

Riigikogu koosolek 1. märtsil 1921. a. kell 5. p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees K. Wirma. Juhatuselauas: abisekretäär J. Bergman. Koosolek algab kell 5,20 m.

1. Terwitustelegrammide ettekandmine. Juhataja K. Wirma: Awan Riigikogu koosoleku. Enne, kui päewakorra juure üle minna, palun sekretääri terwitustelegrammid ette lugeda, mis on tulnud wastuseks meie telegrammide peale ja meie aasta-päewa pühitsemise puhul.

Sekretäär J. Bergman (loeb): Président Premier, Parlement de l'Esthonie, Reval. Le Sénat de Belgique, très touché des sentiments de sympathie et de gratitude exprimés par son Excellence le Président de l'Assemblée d'Etat d'Esthonie, lui envoie ses vifs remerciements et adresse avec chaleureuses félicitations à la jeune République Esthonienne ses vœux ardents de prospérité — Baron de Favereau, Président du Sénat de Belgique.

Belgia Senat wäga liigutatud sümpaatia ja tänu tunnetest, mida tema Eksellents Eesti Riigikogu Esimees awaldanud, saadab südamlikku tänu ja sooje õnnesoowe noorele Eesti Wabariigile ja soowib temale kõigeparemat tulewikku. Baron de Favereau, Belgia Senati President.

Bruxelles. Président de l'Assemblée d'Etat, Reval, Esthonie. La Chambre des Représentants de Belgique se rejouit de la

reconnaissance de la République Esthonienne et adresse à la jeune nation ses vœux de prospérité et de grandeur. Brunet Président de la Chambre Belge.

Belgia Saadikute-Kogu rõõmustab enast Eesti Wabariigi tänuawalduse üle ja soowib noorele rahwale suurt ja õitswat tulewikku. Brunet, Belgia Saadikute-Kogu esimees.

Riga, Monsieur le Président de Riigikogu. Reval.

Mes salutations les plus sincères au Riigikogu et au Gouvernement de l'Esthonie à l'occasion de la fête nationale. Je suis persuadé que dans les relations de nos peuples vient de commencer une nouvelle ère de confiance et de sincérité, le développement de laquelle nous sommes obligés de favoriser à l'avenir comme la vaie garantie de la prospérité et de la sécurité de nos états. Président de l'Assemblée Constituante Tschakste.

Minu kõigesüdamlikumad terwitused Eesti Riigikogule ja walitsusele rahwuslise püha puhul. Ma usun kindlasti, et meie rahwaste wahekorras on algamas uus usalduse ja südamlikkuse iga, mille arenemist meie kohustatud oleme tulewikus toetama, kui meie riikide hea käekäigu ja julgeoleku tõelikku kindlustust. Asutawa Kogu esimees Tschakste.

Riga, Reval, Président de l'Assemblée Constituante.

La Diète Constituante de Pologne prie la République Esthonienne d'agréer les meilleurs vœux à l'occasion de l'anniversaire de son indépendance. Le courage déployé par la Nation Esthonienne pour la défense de sa liberté est la meilleure garantie de sa future prospérité. Tout en

vous félicitant chaleureusement nous vous souhaitons du succès dans votre travail continu pour le bien de votre patrie et pour la défense de la civilisation européenne. Maréchal de la Diète Trampczynski.

Poola Asutaw Saadikutekogu palub Eesti Wabariiki vastu wõtta kõigeparemad õnnesoovid tema iseseiswuse aastapäewa puhul. Julgus, mida Eesti rahwas oma wabaduse kaitsemiseks üles näidanud, on kõigeparem kindlustus ta heale käekäigule tulewikus. Teid soojalt terwitades, soowime Teile edu töö jätkamises Teile isamaa kasuks ja Euroopa tsiwilisatsiooni kaitsemiseks.

Délégation Polonaise en Esthonie.
Nr. 148.

Monsieur Otto Strandman, Président de l'Assemblée d'Etat à Tallinn.

Monsieur le Président. Je suis heureux de pouvoir vous transmettre le télégramme suivant que j'ai reçu cette nuit de M. Trampczynski, Maréchal de la Diète Constituante Polonaise:

„La Diète Constituante de Pologne prie la République Esthonienne d'agréer les meilleurs vœux à l'occasion de l'anniversaire de son indépendance. Le courage déployé par la Nation Esthonienne pour la défense de sa liberté est la meilleure garantie de sa future prospérité. Tout en vous félicitant chaleureusement nous vous souhaitons du succès dans votre travail continué pour le bien de votre Patrie et pour la défense de la civilisation européenne.“

Je saisis cette occasion pour vous assurer, Monsieur le Président, de ma plus haute considération.

Délégué du Gouvernement Polonaise
p. i.

Herra President, Ma olen rõõmus, et wõin Teile edasi anda järgmise telegrammi, mille ma sel õöl sain hra Trampczynskilt, Poola Asutawa Saadikutekogu esimehelt:

Poola Asutaw Saadikutekogu palub Eesti Wabariiki vastu wõtta kõigeparemad õnnesoovid ta iseseiswuse aastapäewa puhul. Julgus, mida Eesti rahwas ta wabaduse kaitsemiseks üles näidanud, on kõigeparem kindlustus ta heale käekäigule tulewikus. Teid soojalt terwitades, soowime Teile edu töö jätkamises Teile isamaa kasuks ja Euroopa tsiwilisatsiooni kaitseks.

Ma tarwitan seda juhust, herra President, et Teile minu kõigesügawamat lugupidamist kinnitada. Poola walitsuse saadik.

Tallinnast. Eesti Riigikogu Esimehele, Tallinnas.

Eesti Wabariigi iseseiswuse pidulikul aastapäewal on mul au awaldada waba Eesti rahwa esitajaile Leedu Wabariigi Walitsuse nimel kõigesoojemaid soowisid täieliseks kordaminekuks edaspidises riigi korraldamise töös ja sõbralise wahekorra kindlustamiseks meie noorte wabariikide wahel. Wytautas Gylys, Leedu Esitaja Eestis.

Eesti Wabariigi Kõrgele Riigikogule.

Leedu Asutawa Kogu nimel awaldame oma palawamad õnnesoovid Eesti rahwale Eesti iseseiswuse aastapäewal. Ühise ikke alt wabanenud, tunneme selle wabaduse wäärtust, mida omale oleme wõitnud. Meie mõlemale rahwale on ühiselt hirmsad pildid länud surwest. Kõikumata tahtejõud iseseiswusele ja rippumatusle, kindel tung kaitsta oma wabadust ja iseseiswust igasuguse pealetungimise eest ja sügaw tarwidus ehitada oma elu uuel demokraatlisel alusel, — loowad meis sügawa ühistunde ühiste huwide tõttu. See on, miks Teile tänane pidu meis niisamasuguseid rõõmuheliseid elule äratab, kui Teiski. Elagu waba Eesti rahwas! Elagu iseseisew Eesti Wabariik! Elagu Läänemere iseseiswate riikide ühendus! Tallinn, 24. weebruaril 1921 a. Leedu Asutawa Kogu saatkond. M. Slezevičius. O. Finkelstreinas, V. Carneckis, S. Digrys.

(Elawadkiiduwaldused).

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Ma awaldan soowi, et Riigikogu Juhatus wastawa sisuga telegrammid saadaks nendele rahwaesitustele, kelle poolt meile terwitustelegrammid tulnud on.

Juhataja K. Wirma: Ma arwan, et siin mingisugust otsustamist tarwis ei ole, sest juhatus saab selleks tarwilised sammud astuma.

2. Päewakorra Riigikogu liigetele on päetäiendamine. wakord kätte saadetud. Juhatuse poolt on teatada, et wiimane päewakorra punkt, nimelt sõjaringkonnakohtu ettepanek Martin Bleiman'i wahi alla paigutamise kohta, päewakorrast wälja jätta tuleb, sellepärast et sõjaringkonnakohus oma palwe wormilistel põhjustel tagasi on wõtnud. Peale selle on teatada, et tänasesse päewakorda on palutud weel üles wõtta mõned küsimised ja Wanematekogu ettepanekud. Esimene nendest on Eesti Sd. T. Partei Riigikogu rühma ettepanek — wõtta tänasesse päewakorda seadus wäikemaapi-

dajate rendilepingute pikendamise kohta 3 aasta peale. Siis on sisse tulnud ettepanek Riigikogu Kommun. Töölisterühma poolt päewakorda wõtta küsimine Wabariigi Walitsusele Saaremaa Orisaare kiwitee parandamise asjus. Siis on weel sisse tulnud sellesama rühma poolt küsimine töölistemaja töölisteühisuste käest ärawõtmise asjus. Selle järele on sama rühma ettepanek wõtta päewakorda arupärimist Wabariigi Walitsusele Johan Soans'i wägistamise asjus. (Naer keskel ja paremal pool). Teiseks päewakorra punktiks on redaktsiooni komisjoni walimine. Wane matekogu poolt on ettepanek tehtud, — wõtta päewakorda weel teise komisjoni, nimelt Riigikogu koosseisu komisjoni walimine. See tuleks siis sellesama päewakorra punkti juure panna. Need oleks siis kõik tehtud ettepanekud. Nüüd tuleks otsustada, kas neid päewakorda wõtta.

Rkl. J. Allikso (kom.): Teen ettepaneku päewakorra järjekorda järgmiselt muuta: 4. päewakorra punktiks wõtta Kommun. Tööl.rühma küsimine Wab. Walitsusele töölistemaja asjus ja 5-ks — seaduseelnõu Suurel Karja tän. maja nr. 18 riigile wõõrandamise kohta, 6-ks Kom. Töölisterühma arupärimine J. Soans'i asjus ja 7-ks küsimine Wabariigi Walitsusele Saaremaa Orissaare kiwitee parandamise asjus.

Rkl. E. Martinson (sd.): Teen ettepaneku weel päewakorda komisjoni täiendawad walimised wõtta.

Juhataja K. Wirma: Wahest saaks ehk seda sellesama päewakorra punkti juures käsitada, kus meil komisjoni walimised on nimetud. Olete sellega ehk nõus?

Rkl. E. Martinson (sd.): Jah, olen nõus.

Juhataja K. Wirma: Ettepanekuid enam ei ole. Kõige pealt tuleb otsustada, kas kõik need punktid, mis ma siin ette lugesin, päewakorda üles wõtta tulewad, muidugi selle ettepanekuga ühes, mis hra Martinson siin ette tõi. Kas ollakse nõus neid ühekorraga hääletama, wõi nõutakse hääletamist ükshaawal? (Hüüded kohalt: Korraga). Panen siis ettepanekud hääletamisele. Kes on selle poolt, et kõik need punktid päewakorda wõetaks? Kes wastu? Keegi ei ole wastu. Seega on nad päewakorda wõetud.

Rahwaesitaja Allikso poolt on ettepanek tehtud küsimiste päewakorda paigutamise järjekorra kohta: nimelt Riigikogu

Kommun. rühma ettepanek töölistemaja töölisteühisuste käest ärawõtmise asjus paigutada 4-ks päewakorra punktiks, endise 4-ma punkti ette. Sõna ei soowita. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes wastu? Mõni üksik hääle on wastu. Sellega on see punkt 4-le kohale paigutatud. Järgmine ettepanek on selle päewakorra punkti järele paigutada endine 4. päewakorra punkt ja 6-ks päewakorra punktiks paigutada arupärimine Johann Soans'i asjus, Kommun. rühma ettepanek, ja siis selle järele sellesama rühma ettepanek Saaremaa kiwitee parandamise asjus. Muid ettepanekuid ei tehta, ma panen siis need hääletamisele. Kes on selle päewakorra punktide järjekorra poolt? Kes wastu? — Mõned üksikud on wastu. Sellega on need ettepanekud wastu wõetud. Kas tehakse ettepanekuid, missugusesse kohta paigutada seaduseelnõu wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta? — Ettepanekuid ei tehta; siis tuleb ta järjekorras päewakorra wiimase punktina. Sellega on siis päewakord wastu wõetud.

Enne, kui päewakorra juure läheme, on erakorraliseks teadaandeks sõna hra wälisministril.

3. Wälisministri teadaanne Eesti de jure tunnustamise kohta Ungari ja Rumeenia poolt. Wälisminister A. Piip: Austatud Riigikogu liikmed! Mul on au teatada, et wälisministrile on antud Ungari ja Rumeenia walitsuste teadaanded, kus Eesti

Wabariiki iseseiswana de jure tunnustatakse. Sel puhul on iseäranis rõõmusest see, et esimene nendest meie kauge wennasrahwa poolt on, ja teine, s. o. Rumeenia kuningliku walitsuse tunnustus, selle rahwa poolt on, kes wõrdlemisi hiljuti oma wabaduse eest wõidelnud on. Need kaks tunnustust on jällegi uueks märgiks, kui kindla seisukoha Eesti rahwuswaheliselt juba on wõitnud ja missugust usku Eesti rahwas oma wõitluse ja riiklise elu korraldamisega terwes ilmas on äratanud. Meie wõime rõõmsad olla, et meie rahwuswaheline arenemine kindlal jalal on ja meie rahwas wõib ka rahwuswaheliselt edeneda. (Kiiduawaldused).

4. Rahaasj. kom. teadaanne W. W. poolt tagasiwõetud seaduste kohta. Juhataja K. Wirma: I päewakorra punkti kohta on teatada, et rahaasjanduse komisjoni poolt on teatatud, et 18. jaanuaril s. a.

Riigikogu poolt rahaasjanduse komisjonile antud seaduseelnõu „välisvaluuta liikumise kohta“ — on Wabariigi Walitsuse poolt tagasi wõetud. Peale selle on Wabariigi Walitsuse poolt seaduseelnõu toitusministeeriumile 35.000.000 mrk. operatsiooni-krediidi awamise kohta ja teiseks töö- ja hoolekandeministeeriumile 450.000 marga suuruse krediidi awamise kohta puudustkannatawatele Eesti kodanikkudele wäljaandmiseks määratud poolpalitute walmistamise kulude katmiseks tagasi wõetud ja seega ei ole need seaduseelnõud enam komisjoni käes.

5. Redaktsiooni Järgmine päewakorra komisjoni punkt on komisjonide walimine. I oleks redaktsiooni komisjoni walimine. Selles asjas on Wanematekogu arwanud, et selles komisjonis peaks olema 3 liiget. Et mingisuguseid teisi ettepanekuid ei tehta, siis saan ma aru, et sellega nõus ollakse. Kas tehakse ettepanekuid kandidaatide kohta?

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Ma panen ette K. Ast'i, A. Jürgenstein'i ja A. Bachman'i.

Juhataja K. Wirma: Kas ollakse nõus, et kõik korruga hääletamisele tulewad? Et wastu ei olda, siis panen ma nimetatud kandidaadid hääletamisele. Kes on nende poolt? Kes wastu?

(Ettepanek wõeti kolme hääle wastuseisemisel wastu).

Seega on redaktsiooni komisjoni liikmeteks walitud K. Ast, A. Jürgenstein ja A. Bachman.

6. Koosseisu Järgmine oleks koosseisu komisjoni komisjoni walimine. Wanematekogu poolt on arwatud, et selle komisjoni walimisel jagajaks oleks 10. Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta, loen selle wastuwõetuks. Ma palun kandidaate nimetada.

Rkl. Th. Pool: Tööerakonna rühma nimel panen ma ette rahwaesitajad J. Seljamaa ja A. Anderkopp.

Rkl. E. Martinson: Panen ette Sots.-dem. rühma nimel A. Palwadre ja H. Martna.

Rkl. A. Tupits: Põllumeeste rühma nimel panen ette koosseisu komisjoni walida rkl. J. Parik ja E. Steinman.

Rkl. A. Birk: Rahwaerakonna rühma poolt panen ette rkl. A. Bachman'i.

Rkl. O. Amberg: Kristliku Rahwaerakonna poolt pannakse ette rkl. J. Märtson.

Rkl. J. Piiskar: Eesti Iseseiswa Sots. Tööl. Partei poolt panen ette rkl. P. Abramsoni.

Rkl. G. Stackelberg: Balti-Saksa rühma poolt panen ette rahwaesitaja W. Pezoldi.

Rkl. J. Allikso: Kommunistlise Tööliiterühma poolt panen ette rahwaesitaja J. Wanja.

Juhataja K. Wirma: Kas ollakse nõus, et need kandidaadid kõik korruga hääletamisele pannakse. Et wastu ei waielda, siis panen need kandidaadid kõik korruga hääletamisele. Kes on nende walimise poolt? Kes wastu? — Wastu ei olda. Seega on kõik kandidaadid koosseisu komisjoni liikmeteks walitud.

7. Välisasjade komisjoni täiendawad walimised. Rkl. E. Martinson: Sots.-dem. rühma poolt panen ette välisasjade komisjoni wäljaastunud M. Martna asemele K.

Ast walida.

Juhataja K. Wirma: Panen ettepaneku hääletamisele.

(Ettepanek wõetakse ühelhäälel wastu).

8. Sead.-elnõu riigi 1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja eelarwe summade tarwitamise kohta kunni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni II. lug. Et mingisuguseid ettepanekuid komisjonide walimise asjus enam ei tehta, siis on sellega see päewakorra punkt läbi ja tuleb järgmine, nimelt seaduseelnõu riigi 1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja eelarwe summade tarwitamise kohta kunni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni — II lug.

Rahaasjand. komisjoni aruandja A. Oinas: Seaduseelnõu pealkiri: „Seadus riigi 1921. a. sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja eelarwe summade tarwitamise kohta kunni 1921. a. eelarwe kinnitamiseni.“

(Sõnasoowijaid ei ole: Pealkiri wõetakse ühelhäälel wastu).

Komisjoni aruandja: § 1. Riigi 1921. a. sissetulekute ja wäljamine-

kute eelarwe tuleb Wabariigi Walitsuse poolt esitada Riigikogule kinnitamiseks mitte hiljem 1. maid 1921. a.

Rkl. A. Liiberg (is.): Ma teen ettepaneku määrata termin mitte hiljem 1. aprilli 1921. a.

Komisjoni aruandja: Ma ei tarwita oma sõna seekord kui komisjoni aruandja, waid kui Riigikogu liige. Toetan rahwaesitaja A. Liiberg'i ettepanekut, et riigi eelarwe juba enne 1. maid, kõige hiljem 1. aprilliks Riigikogule saaks esitatud. Oma ettepanekut põhjendasin mina juba selle seaduseelnõu 1-sel lugemisel. Et komisjon eelarwe ettepanemiseks nii pika termini, 1. mai, seadis, seda tegi ta hra rahaministri arwamist silmas pidades. Nimelt arwas rahaminister, et kui termini 1. maini pikendada, siis saab eelarwe kindlasti ja korralikult walmis. Hra rahaminister tähendas, et eelarwe saab ehk juba 1. aprilliks walmis, aga kindel tema selle peale ei olewat, igatahes olewat aga parem, kui tähtaega pikendataks. Seda rahaministri arwamist pidas komisjoni enamust silmas ja määras tähtjaks 1. mai.

Kuid minu arwates ei ole rahaministri arwamine küllalt põhjendatud. Kõige pealt ei saa mitte öelda, et tähtaeg, 1. aprill, walitsusele ootamata tuleb, sellepärast, et eelarwet hakati walmistama juba läinud aasta sügisel. Walitsus kawatseb teda Riigikogule aasta alguseks ette panna. Weneaegne seadus nõudis, et riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe pidi walitsus riigi Duumale ja riiginõukogule juba eelmise 1. oktoobriks ette panema. Esimesel lugemisel tähendasin mina juba, et seda seadust ei saa meie oma kohta makswaks lugeda, esiteks juba sel põhjusel, et sellest seadusest ei ole keegi kolmel aastal kinni pidanud ega teda arwesse wõtnud, ei walitsus ega ka Asutaw Kogu. Teiseks ei saa teda, meie olusid silmas pidades makswaks lugeda, sest seal räägitakse riigi Duumast ja nõukogust, mida meil olemas ei ole, ja määratakse weel mitmesugused tähtjad selleks, mis ajaks peawad üksikud ministeeriumid oma eelarwed riigiwolikogule (Duumale) ette panema. Sellepärast tuleb tunnistada, et 1. oktoobrit kui seaduslikku tähtaega arwesse wõtta ei saa. Kuid on arusaadaw, et kuigi tsaariaegne seadus maksew ei ole, walitsus oleks pidanud eelarwe ikkagi asjaolude kohaselt õigeaks ajaks, s. o. aasta alguseks ette panema. Wastasel korral muutub eelarwe juba aruandeks. Riigi eelarwe peab aasta alguseks kulusid ja tulusid

ette ära määrama ja sellepärast tuleb tema ka hiljemalt aasta alguseks Riigikogule sisse anda. Rahwaesitaja Liiberg tähendas minewal koosolekul, et see seaduseelnõu on lohakuse sanktsioneerimine. Minu arwates ei ole see aga mitte nii, waid tema on katse lohakusele lõppu teha.

Ei saa muidugi mitte öelda, et kui see seadus wastu wõetakse, siis ka eelarwe tingimata walitsuse poolt 1. maiks ette pannakse. Kuid Riigikogul ei ole teisi paremaid abinõusid, millega walitsust sundida eelarwet 1. maiks ette panema. Saadawal olewatest abinõudest on komisjoni arwates see abinõu kõige parem. Käesolew seadus sunnib walitsust Riigikogu arwamist tõsiselt arwesse wõtma ja eelarwet õigeaks ajaks kokku seadma, samuti ka Riigikogu enamust eelarwe asja tõsisemalt wõtma. Minu arwates on aga ülearune walitsusele eelarwe ettepanemiseks nii kauget tähtaega anda. Asutawa Kogu ajal jättis walitsus Asutawa Kogu poolt antud juhtnõõrid tähelepanemata ja esimese tähtaja järele pandi walitsuse poolt Asutawale Kogule niisugune eelarwe ette, mida selleks mitte nimetada ei saa; temas pundus näituseks sissetulekute eelarwe täiesti.

Nagu ma tähendasin, on tänawu aasta eelarwetööd juba pikemat aega käimas: ministeeriumide eelarwed on juba rahaministeeriumi juuresolewas eelarwe komisjonis arutusel. Läbiwaatamisele järgneks nende kokkuwõtmine üleüldiseks tulude ja kulude eelarweks. Üleliigne oleks selleks tööks anda weel kaks kuud, waid küllalt oleks ühest kuust. Selle töö jaoks kaks kuud määrata, nagu nüüd seda tahetakse teha, ei ole otstarbekohane ja nimelt peasjalikult sellepärast, et siis Riigikogu ei saa enam eelarwe läbiwaatamisele enne suwekuusid asuda. See jääks mai, juuni ja osalt ka juuli kuu peale. Et eelarwe läbiwaatamine paar kuud kestma saab, selle põhjenduseks toon järgmisi statistilisi andmeid. 1919. a. Asutawa Kogu rahaasjanduse komisjon tarwitas ministeeriumide krediitide läbiwaatamiseks 27 koosolekut. Läinud aasta lõpul tarwitas eelarwe-komisjon selleksamaks otstarbeks 12 koosolekut, pealegi waadati läbi ainult wäljaminekute osa ettepanud eelarwest. Peale selle olid alamkomisjonil koosolekud. Alamkomisjonidel läheks eelarwe läbiwaatamiseks 2—3 nädalat tarwis ja eelarwe-komisjonil enesel läheks weel teist 2—3 nädalat, seega tuleks eelarwe Riigikogusse läbiwaatamisele alles juuni kuul, s. o. kesksuwel. Wõib juba ette

arwata, et suwekuudel sellest tööst suurt asja ei saa. Andes aega rahaministee-riumile eelarwe kokkuseadmisega wiivitada kunni 1. maini, otsustab Riigikogu ühtlasi, et tema tõsist, suuremat rõhku ei pane eelarwe läbiwaatamise peale Riigikogu enese poolt.

Minul on elawalt meeles see töö, mis tehti Asutawa Kogu eelarwe-komisjoni poolt läinud aasta lõpul. Meie, Sots.-dem. rühm pani eelarwe läbiwaatamise peale suurt rõhku, ja tänu Sots.-dem. rühma liigete osawõtmisele komisjoni töödest, läks korda komisjoni koos hoida. 12 komisjoni koosolekust oli kuuel koosolekul enamus sots.-demokraatidel, nii leigelt wõtsid parempoolsed komisjoniliikmed osa komisjonist. (Pahemalt poolt: Aga põllumehed?). Ma loodan, et sel aastal meie parem tiiw waatab komisjoni tööde peale ehk tõsisemalt. Lubatagu aga kableda, et suwekuudel, kus meie noor- ja wana-põllumees parema meelega maal tahab olla, kui linnas, et siis eelarwe läbiwaatamisest wõiks tõsist juttu olla; ometi on see töö wäga tähtis.

Mis puutub Asutawasse Kogusse, siis lubatagu tunnistada, et Asutaw Kogu meie majanduslise elu, ja iseäranis riigi rahaasjanduse peale vähem mõju awaldas, kui ta seda oleks pidanud tegema. Suuremalt osalt talitas walitsus omapead. Walitsus on omale ise rahatrükkimise masinad käima pannud laiendades emmissiooni õigust. Suurem osa maksudest on walitsuse poolt maksma pandud, ilma et nad Asutawa Kogu poolt oleks wastu wõetud. Walitsus on omale ka erakorralisi sissetulekuid muretsenud, ilma et ta isegi oleks tarwilikuks pidanud Asutawa Kogu käest nõu küsida, ehk vähemalt oma kawatsustest teada anda. Ei ole saladus, et 5.000.000 rubla eest kulda on ära müüdüd, ilma et Asutawa Kogu eelarwekomisjonile sellest midagi oleks teatatud. Alles siis, kui läinudaasta eelarwe Asutawale Kogule ette pandi, leidis Asutawa Kogu eelarwekomisjon, et walitsus on 5.000.000 rubla eest kulda ära müüdüd. Nii on siis walitsus ise omale sissetulekuid muretsenud, ja ka ise oma äranägemise järele kulusid teinud. Weel enam, isegi Riigikogu liigete palkasid on walitsus tarwilikuks arwanud oma äranägemise järele kindlaks määrata, olgugi, et see põhiseaduse wastu käib.

Ma tuletan meele üht seadust, mida Wabariigi Walitsus § 12-a põhjal 3. jaanuaril on wastu wõtnud. Selle seaduse

pealkiri kõlab järgmiselt: Seadus riigiametnikkude ja -teenijate palkade asjus, peaks aga olema — ja ka Riigikogu liigete palga asjus. Selle seaduse 2 esimest punkti kujundawad ümber riigiametnikkude palga koosseisu, suurendawad riigiametnikkude põhipalku 50% wõrra ja alandawad elukalliduse lisa 130-st%—80-ne%-ni. Nii mõnelgi ametnikul tekkis illusioon, et palgakõrgendus on maksma pandud. Kui ma ei eksi, siis wõimaldas niisuguse illusiooni tekkimise ka selleaegse walitsus-partei häälkandja „Waba Maa“. Tegelikult ei sündinud aga mingisugust ametnikkude palgakõrgendust, waid seadus oli sihitud põhipalga ja elukalliduse lisa muutmise osas selle peale, et Riigikogu liigete palku alandada 9.200 marga pealt 7.200 m. peale. (Pahemalt poolt: Kas ministritele ka?). Mina kriipsutan siin seda alla, et walitsusel ei olnud õigust Asutawa Kogu poolt wastuwõetud Riigikogu liigete palgaseadust oma äranägemise järele muuta. (Pahemalt poolt: Alandada). Minul on ükskõik, kas palku alandati ehk oleks neid kõrgendatud, mina näen selles Riigikogu liigete palga muutmist, mida walitsusel õigus teha ei ole. Kui oleks palku kõrgendatud, oleks sedasama rääkinud, mida praegu.

Mina seisan sel seisukohal, et kui juba kord rahwas on usaldanud oma lähema saatuse otsustamine Riigikogu kätte, siis arwan, tuleks ka Riigikogu liigete palgasja usaldada Riigikogu enese kätte.

Praegu elame meie aga ilma eelarweta. Kui teie eelarwe kätte saate, leiate teie sealt arwatawasti üllatusi. Neid wõite teie iga päew leida, sest et walitsus omapead raha wälja annab. Nii ehitati läinud aastal raudteid ilma, et sellest Asutaw Kogu oleks teadnud. Maksetakse ebaloomulikka palku, nagu näituseks, Moskwa Eesti esituse sekretääridele ja kantselei-ametnikule, kes enam palka saawad, kui kõrgemaharidusega eriteadlane kodumaal. Ja seda weel priikorteri, kütte ja walgustuse juures. Kui Riigikogu ennast tahab maksma panna kui parlamentline wõim riigi rahaasjanduses (K. Ast: Wähe lootust!), siis peaks üheks esimeseks sammuks sellel alal olema see, et walitsusele saaks seaduslikult kohuseks tehtud ette panna eelarwet 1-ks aprilliks mitte aga 1-ks maiks. Nagu ma waremalt tähendasin, ei ole selle ettepaneku teostamine mitte wõimata. Seda on tarwis, et Riigikogu saaks weel enne suwekuuma tarwilise põhjalikkusega eelarwet läbi waadata. (Käteplagin pahemal poolt).

Rahaminister G. Westel: Aus-
tatud herrad Riigikogu liikmed! Herra A.
Oinas toonitas oma kõnes siin, et riigi eel-
arwe tuleks sisse anda tingimata 1-ks april-
liks, aga mitte 1-ks maiks, nagu komis-
joni poolt ette pandud. Ma olen sellega
väga hästi nõus, et eelarwe on, wõiks
ütelda, meie riigi majapidamise nurgakiwi,
ja selle tõttu on ka eelarwe kokkuseadmine
kõigetähtsam töö, mis õieti rahaministeer-
iumil praegu käes on. Selle eelarwe sisse-
andmine ei ripu aga mitte ära ainult Waba-
riigi Walitsuse tahtmisest, waid walitsus
peab ka selle juures õieti selle tööga reh-
kendama, eriti selle tehnilise tööga, mis
selle eelarwe tegemise juures on. Ka selle
ametnikkude-aparaadiga, mis temal on
olemas, ja seda silmas pidades pean ma
oma äranägemise järele ütleva, et meie
ei jõua seda tööd mitte teha 1-ks aprilliks;
ei jõua seda mitte nii teha, nagu kord ja
kohus on, et oleks korralik eelarwe sisse
antud, mitte lisaeelarwetega, nagu endis-
test aegadest on teada, et taheti termini-
deks teha ja ometi ei suudetud. Kui nüüd
Riigikogu peaks otsustama, et eelarwe
tähtaeg ei tohi mitte pikem olla, kui
1. aprillini, ja meie ei suuda ometi selleks
ajaks teha, mis tagajärg siis sellele oleks.
Tähendab, siis peaks walitsus tagasi
astuma ja ometi tuleks see tähtaeg ikka
muuta.

Mina arwan sellepärast, et ei oleks ots-
tarbekohane 1. aprilli tähtajaks panna,
waid palju parem ja kasulikum oleks, kui
see tähtaeg saaks niisugune määratud,
nagu tema rahaasjanduse komisjoni poolt
on ette pandud — 1. mai. Selle teadmise-
ga, et selle aja jooksul wõib eelarwe korrali-
kult ja nii nagu tarwis on, sisse antud
saada, ja siis oleks ka Riigikogu töö selle
läbiwaatamise juures palju kergem, kui
temal midagi korralikku läbi waadata on.
Herra A. Oinas tähendas, et kui alles
1-sel mail eelarwe sisse antakse, siis ei ole
enam mingit võimalust enne suwist wahe-
aega seda läbi waadata. Mina arwan, et
wõimalik oleks Riigikogu rahaasjanduse
komisjonil ka enne seda üksikute eelarwe-
materjalidega ennast tutvustada, nii et see
läbiwaatamine palju kiiremini ja paremini
läheks. Igatahes arwan mina, et asja enese
pärast oleks tingimata tarwilik, et Riigi-
kogu määraks tähtajaks 1-se mai ja mitte
1-se aprilli ja et esimene eelarwe meie
wabariigi kestwuse ajal saaks korralikult
sisse antud. Siis tuleks ka tulewased eel-
arwed õigeaks ajaks.

Rkl. Chr. Kaarna (töer.): Ma ei
pea mitte tarwilikuks selle juures peatada,

kui soowitaw on see, et riigi sissetulekute
ja wäljaminekute eelarwe iga järgnewa
aasta kohta õigel ajal, juba eelmise aasta
lõpukuudel seadusandlisele asutusele kätte
antaks. Ka ei peata ma nende wäärnä-
huste juures, mis siis wõimalikud olid, kui
riiki ilma eelarweta walitseti ja mis edas-
pidigi wõimalikud oleks, kui eelarwe sisse-
andmisega wiiwitatakse. Palju tähtsam on
siin see, mida suudab walitsus korda saata
ja kas on üleüldse mõtet wälja anda sea-
dusi, mille kohta kindlasti wõib öelda, et
nende täitmine täitsa wõimata on. Kui
kindlasti teada ja selge on, et Asutaw
Kogu oma tegewusaja jooksul riigi eel-
arwet mitte kätte ei saanud, et endised
Wabariigi Walitsused — nii mitmesugused
kui nad ka olnud — ei suutnud eelarwet
anda, siis oleks minu arwates koguni eks-
lik ja õigluseta sellelt walitsuselt, kes alles
hiljuti moodustatud, nii kategooriliselt
nõuda, et ta kuu jooksul peaks kes teab kui
ideaalse sissetulekute ja wäljaminekute
eelarwe Riigikogule kinnitamiseks ette
panema. Weel praegugi ei ole rahaminis-
teerium, kes lõpuliiku eelarwe peab kokku
seadma, üksikuid eelarweid ametkondadelt
kätte saanud, kuid ometi on teada, et raha-
ministeeriumil läheb selleks, et neid üksi-
kuid eelarweid, mis igast ametkonnast
temale saadetakse, läbi waadata ja terve
kogu-eelarwe tegemiseks palju aega ära,
igatahes enam, kui üks kuu. Kõigest sellest
wõib oletada igaüks, kes asja peale tõsiselt
waatab, et nii pea seda teha ei suudeta.

Lugupeetud Riigikogu liige hra Oinas
teab väga hästi, kui ühemeelne oli kom-
misjonis kõikide liigete nõudmine, et walit-
sus eelarwe rutuliseks kokkuseadmiseks
kõigetõsisemad abinõud tarwitusele peab
wõtma; aga ta peaks ka teadma, et kom-
misjoni enamus mitte ilma järelekaalumi-
seta ei jäänud peatama 1. mai tähtaja juure
ja et walitsus ei suuda seda seadust siis
täita, kui tähtajaks pannakse 1. aprill. Ja
lõppude lõppuks ei oleks wiimase tähtaja
wastuwõtmine midagi muud, kui naljatege-
mine. Kindlasti wõib ette öelda, et walit-
sus seks ajaks eelarwet sisse anda ei saa,
loomulikult järgneks siis arupärimine, wõib
olla ka umbusalduse awaldamine. Ehk
kuigi need rühmad, kes teist tähtaega soo-
wiwad, ei awaldaks mitte umbusaldust, sel-
lega ei oleks ikkagi muud kätte saadud,
kui tükk aega rääkimistega ära wiidetud.
Sellest seisukohast wälja minnes pean
mina, rahaasjanduse komisjoni liikmena
wastuwõetawaks, et tähtajaks oleks 1. mai
ja Tööerakonna rühma nimel toetan ma
seda tähtaega.

Rkl. A. Oinas (sd.): Ma tahaksin ainult paar märkust teha herra Kaarna kõne puhul. Herra Kaarna teab väga kindlasti öelda, et walitsusele täiesti ülejõu käiwat eelarwet 1. aprilliks Riigikogule esitada. Mina ei tea, kust kohast hra Kaarna nii täpise andmed selle kohta on saanud. Mina olen eelarwe kokkuseadmise käiku pikemat aega tähele pannud, kui herra Kaarna see võimalik on olnud, ja wõin ilma naljategemata öelda, et kui walitsuse poolt tahetakse asja tõsiselt wõtta, siis eelarwe kokkuseadmisega kiirelt walmis saadakse. Kui tahetakse niiviisi tööd teha, kui läinud aastal, siis eelarwet muidugi minu poolt ettepanud tähtsajaks walmis ei saa. Eelarwekomisjoni juhataja rahaministeeriumi juures oli ühtlasi ka arweosakonna juhataja, kes homikupoole enamasti oma osakonna töid ajas, õhtutundidel aga eelarwe kokkuseadmise kallal töötas. Arusaadaw, et see töö niisugustel tingimistel wilja ei kannu kui ainult muu tööde kõrwal riigi eelarwe kokkuseadmist toimetatakse. Riigi eelarwe kokkuseadmine on niwõrd tähtis töö, et teataw arw wilunud ametnikka täielikult selle kallal ametis peawad olema, aga mitte muu tööde kõrwal seda tegema.

Mis puutub eelarwe tähtjasse, siis oli rahaministeeriumi esitaja jaanuari kuul komisjonis sel arwamisel, et eelarwet wõiks esimeseks märtsiks kokku seada; alles wiimasel komisjoni koosolekul teatas rahaminister, et teoreetiliselt wõib eelarwet kokku seada 1-seks aprilliks, aga parem oleks siiski, kui saaks pikem tähtaeg antud. Alles peale selle teadaande määras komisjon tähtsajaks 1. mai. Kõik eelkäiwad seletused komisjonis lubasid oletada eelarwe esitamist Riigikogule 1-seks aprilliks, mitte aga 1-seks maiks. Nii ei saa mitte öelda, et eelarwe kokkuseadmine 1-seks aprilliks täiesti wõimata oleks. Ei, see on võimalik ja see peab nii olema, kui eelarwe peale tõsisemalt waadatakse, kui seda senni on tehtud, kus walitsus wähe on rehkendanud rahwaesituse arwamisega. Nii näituseks ei esinenud üks meie endistest rahaministritest tagasi tulles Brüsseli konverentsilt, kus tähtsaid rahasjanduse küsimusi arutati, oma seletusega ei mitte Asutawa Kogu eelarwe-komisjonis, ega ka Asutawas Kogus, waid pidas terwelt kolm ettelugemist majandus-poliitilises seltsis. (Naer pahemal pool). Kui waadatakse seadusandlise koja peale sarnase pilguga, siis on arusaadaw, et ka eelarwe esitamisega Riigikogule wiivitatakse.

Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid enam ei ole. Kas komisjoni aruandja sõna soowib? Ei. — Siis panen ma § 1 juure tehtud paranduse hääletamisele, nimelt, et 1. mai asemele panna 1. aprill.

(Hääletamisel lükatakse parandus häälteenamusega tagasi).

Juhataja: Ma panen § 1 sel kujul hääletamisele nagu ta komisjoni poolt on ette kantud.

(Nähtawa häälteenamusega wõetakse § 1 wastu).

Komisjoni aruandja: § 2. 30. aprillil 1921. a. kaotab oma maksuse Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal 23. dets. 1920. a. wastuwõetud seadus 1921. a. eelarwe-summade tarwitamise kohta. („Riigi Teataja“ Nr. 2, 1921. a.).

Rkl. A. Liiberg (is.): Panen ette § 2 alguses 30. aprillil asemel määrata 31. märts.

Komisjoni aruandja: See ettepanek on ühenduses eelmise §-i juures tagasilükatud ettepanekuga. Tähendab, § 12-a põhjal 23. dets. 1920. a. wastuwõetud seadus 1921. a. eelarwe-summade tarwitamise kohta peab oma maksuse kaotama eelmisel päewal enne eelarwe Riigikogule esitamise tähtaega.

Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid selle paranduse kohta enam ei ole. Ma panen selle paranduse hääletamisele. (Häälteenamusega lükatakse parandustagasi). Ma panen § 2 komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletamisel wõetakse § 2 häälteenamusega wastu).

Komisjoni aruandja: § 3. Kunni eelarwe kinnitamiseni Riigikogu poolt on riigikassal õigus rahaministri korraldusel awada eelkrediite ministeeriumidele ja teistele wabariigi keskasutustele nende jookswate wäljaminekute katmiseks iga kuu kohta proportsionaalselt langew osa Riigikogule kinnitamiseks ettepanud eelarwe-summadest.

Rkl. A. Liiberg (is.): Ma teen ettepaneku seda § wälja jätta.

Komisjoni aruandja: Ma ei saa mitte nõus olla herra Liiberg'i poolt tehtud ettepanekuga, sellepärast, et kui see ettepanek wastu wõetakse, jääks meie riigi rahandus seisma sellest silmapilgust peale, kus eelarwe Riigikogule ette pandud. Walitsus ei ole enam õigustatud eelkrediite andma. Eelarwe on Riigikogus arutamisel

ja see arutamine kestab arwatawasti kuud kaks. Wahepeal on aga tarwis ametnikkudele palku maksta ja muid hädalisi wäljaminekuid katta. Et sellest seisukorrast üle saada, jäetakse käesolewa eelnõu järele ministeeriumidele ja riigi keskasutustele wõimalus eelkrediite saada. Kui herra Liiberg ära näitaks, kuidas Riigikogu riigi eelarwet kahe kunni kolme päewa jooksul läbi waadata jõuaks, siis oleks mina kahe käega herra Liiberg'i ettepaneku poolt. Minu teada ei ole herra Liiberg'il sarnast nõiaabinõu aga mitte käepärast, mille abil Riigikogu riigi eelarwe paari päewa jooksul läbi waadata wõiks. Mis puutub summadesse, mis walitsusele selle § 3 järele tarwitada jääwad, siis kriipsutan alla, ei ole need mitte krediidid, waid eelkrediidid, mis pärast Riigikogus läbiwaatamisele tulewad, nõnda, et isegi oppositsioonis olles, neid eelkrediite walitsusele lubada wõiks, kui ei taheta riigi aparaadi tegewust seisma panna. Need summad on õieti awansid, mis pärast õiendada tulewad. Kui meie riigi aparaati ei taha seisma panna, ega ametnikkudele palku maksmata jätta, siis ei ole muud teed, kui ministeeriumidele lubada eelkrediite. Sellepärast ei leia ma põhjust § 3 seaduseelnõust wälja jätta.

Juhataja K. Wirma: Kõnelejate nimekiri on lõppenud. Ma sain nõnda aru, et herra Liiberg'i ettepanek mitte iseseisew ettepanek ei ole, waid et selle § wastu hääletades ühtlasi herra Liiberg'i ettepaneku poolt hääletatakse, ja § poolthääletamisega herra Liiberg'i ettepaneku wastu. Panen § 3 hääletamisele.

(Hääletamisel wõetakse § 3 mõnede häälte wastuolekul wastu).

Kommisjoni aruandja: § 4. Selle seaduse maksmahakkamisega kaotab makswuse § 3 Wabariigi Walitsuse poolt ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal 23. dets. 1920. a. wastuwõetud seaduses 1921. a. eelarwe-summade tarwitamise kohta. („Riigi Teataja“ nr. 2, 1921. a.).

Pea tähendama § 3 kohta, et ta walitsusele õiguse annab eelkrediite awada erakorraliste kulude katmiseks ja operatsiooni-summade jaoks, kuid on loomulik, et Riigikogu istungjärkude ajal walitsus erakorralise krediidi saamiseks Riigikogu poole pööraks. Meie peame põhiseaduses ettenähtud korra juure üle minema. Arwan, et käesolewa seaduseelnõu wastuwõtmiseks mingisugust takistust olla ei wõiks.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 4 wõetakse ühelhäälel wastu).

9. Küsimine W. W-le Abisekretäär
töolistemaja tööliste- J. Bergman
ühisuste käest ära- (loeb): Riigikogu
wõtmise asjus. Kommunistl. Töö-

listerühma ettepanek Riigikogule pöörata W. Walitsuse poole küsimisega töolistemaja töölisteühisuste käest ärawõtmise asjus.

Riigikogu Juhatusel. 18. jaan. 1921. a. teatas töö- hoolekandeministeerium Tallinna ametiühisuste kesknõukogule nr. 2147 all: Korraldusega 7. detsembrist 1918. a. nr. 88 andis töö- hoolekandeministeerium tema jaoks rekwireeritud maja Suure Karja tänawal nr. 18 ametiühisuste kesknõukogule ajutiselt tarwitada. Töö- hoolekandeminister tegi 17. jaanuaril s. a. korralduse seda rekwireerimist lõpetada, maja tema omanikule tagasi anda ja selle üle ametiühisuste kesknõukogule teada anda. — Sellest ministri korraldusest 17. skp. teatab Teile ministeeriumi kantselei wastawate korralduste tegemiseks maja üleandmise suhtes tema omanikule „Aktsia selts'i Eesti laenu pangale.

Kantseleiülem: (Allkiri). Asjaajaja: (Allkiri).

22. weebruaril 1921. a. otsustas Tallinna-Haapsalu rahukogu 23 Tallinna töölisteorganisatsiooni Suure Karja tänawas nr. 18 majast uulitsale tõsta kahe nädala jooksul kohtuotsuse päewast arwates. Seda mööda on igapäew oodata 23 töölisteasutuse ja keskasutuse wäljatõstmist töölistemajast. See wäljatõstmine annulleerib Tallinna tööliste ühinemise wabaduse.

Sellepärast paneb Riigikogu Kommunistline Töölisterühm Riigikogule ette Wabariigi Walitsuse poole pöörata küsimisega: Kas kawatseb Walitsus korraldust teha, et Tallinna töölisteühisused ja keskasutused saaksid uue asukoha?

Riigikogu Kommunistline Töölisterühm palub seda küsimist rutuliseks tunnistada ja Riigikogu 1. märtsi 1921. a. koosoleku päewakorda wõtta.

Riigikogu Kommunistlise Töölisterühma nimel: J. Wanja, J. Allikso, Reinberg, Soans, I. Santa.

Siseminister K. Einbund: Korraldus rekwireerimist Tallinna ametiühisuste kesknõukogu maja kohta lõpetada on tehtud endise töö-hoolekande ministri poolt 17. jaanuaril s. a. Lähemalt järele waadates põhjusi, mis pärast see korraldus tehtud, selgus, et töö- ja hoolekandeminister, nimelt endine minister, on arwamisel olnud, et praegusel ajal, kus olud korrali-

kuks muutuvad, aeg on asuda kordkorralisele sõjaseaduse tagajärgede likvideerimisele (Naer.) ja sellega lõpetada kõik need eesõigused, mis üksikutele kihtidele, üksikutele omanikkudele ja üksikutele isikutele sõjaseisukorra tõttu olid antud: Ja et see asi nii on, sellest ei anna tunnistust ainult rekwireerimise õiguse lõpetamine käesoleva maja kohta, vaid ka üksikute ja õige paljude majade rekwireerimise lõpetamine, muuseas ka nende majade kohta, mis praegu riigiasutuste käes on. Praegune walitsus on samal seisukohal, et meil tuleb kord-korralt neid tagajärgi likvideerida, mis meie olime sunnitud tegema ja ette wõtma nende õiguste põhjal, mis sõjaseadus meile annud; sellepärast ei näe praegune töö-hoolekandeminister mingisugust tarwidust siseministrile ettepanekut teha, et see maja uuesti saaks rekwireeritud ametiühisuste kesknõukogule, seda rohkem, et niisugune samm, nagu see siseministeeriumis läbi waadatud, ka otsekohe seadusewastane oleks, sest rekwireerimise seadus annab õiguse maju rekwireerida ainult sõjaajal ja sõjalisiks otstarbeiks, s. o. sõjaseisukorra puhul, ja ainult siis, kui teatud sõjalised otstarbed seda nõuavad. Nõnda ei leia ka praegu töö-hoolekandeministeerium mingisugust õigust enesel olevat, nagu ma juba ütlesin, selles asjas siseministri poole pöörata, et see maja uuesti saaks rekwireeritud.

Mis puutub Riigikogu Kommunistlike Töölisterühma ja Iseseisw. Sots. Töölise Partei Riigikogu rühma küsimisesse, kas kawatseb walitsus korraldust teha, et tööliste keskasutused saaksid uue asukoha (Hüüded: Wangimaja. Naer.), siis pean ma wastama, et korterite muretsemine üksikutele eraisikutele ja üksikutele eraasutustele on täiesti nende oma eraasi. Riigivalitsusel ei ole praegu mingit õigust erasutustele oma poolt korterid wälja jagada oma erakorraliste õiguste põhjal, vaid need asutused peawad loomulikult oma eraõiguse alusel endile wastawa korteri muretsema. Kui aga Kommunistl. Töölisterühm arwab, et riik ometi ametiühisuste kesknõukogule korteri peab andma, siis wõib see korterandmine sündida ainult sel teel, kui walitsusele saaks seadusandliselt õigus antud, kas maja ehitada ehk osta ametiühisuste kesknõukogu heaks; loomulikult peaks Riigikogu selleks siis krediiti andma; sellepärast pean ma kokkuwõttes ülesseatud küsimise peale wastama, et praegusel walitsusel mitte wõimalik ei ole ametiühisuste kesknõukogule ruumisid muretseada.

10. Seaduseelnõu Juhataja K. Wirma: Sellega on see käesolewa maja wõõrandamise kohta. Järgmine päewakorra punkt on Riigikogu Kommunistl. Töölisterühma ja Eesti Iseseisw. Sots. Töölise Partei Riigikogu rühma ettepanek: Suure Karja tän. nr. 18 olewa maja wõõrandamise kohta.

Rkl. J. Wanja (kom.): Nii kui kuulsite, ei ole walitsusel wõimalik mitte kusa-gilt maja tööliste organisatsioonide jaoks muretseada; ei ole seda wõimalust ega erakorralisi abinõusid selleks, nii kui neid oli sel ajal, kui walitsus hakkas olema; siis oli wõimalus seda maja rekwireerida ja asutustele anda. Sel ajal, kui see maja rekwireeriti ja praegu asuwad seal 23 tööliste organisatsiooni. Ametlikult ei ole Eesti demokraatlikes wabariigis senni töölistelt organiseerimise ja ühinemise õigust weel ära wõetud, kuid ei wõi ka ütelda, et töölistele selle demokraatlise walitsuse poolt mingisugust kaitset oleks saanud, rääkimata weel toetusest, olgugi, et mujal riikides, isegi imperialistlikes kuningriikides, töölisteasutused kaitset ja toetust saawad, nende ühisustele ja asutustele isegi majad üles ehitataks jne. - Nüüd see töö-hoolekande ministri otsus seda maja laenupangale üle anda, mida toetab ka Tallinna-Haapsalu rahukogu oma otsusega 27. jaan. s. a., ei wõta ka mitte tegelikult töölistelt õigust ära ühineda ja oma wabadust tarwitada, kuid see teeb tööliste ühinemise wõimataks. Missugusel teel wõiksid siis Eesti demokraatlikes wabariigis töölistele ühisusi luua, kui nendel ei ole kohta, kuhu neid mahutada. Kui mõtleksime, et töölistele suudaksid iseendale maja rentida wõi üürida, siis tuleks wist kogu Eesti Wabariigis otsida majaperemeest, kes tööliste organisatsioonile oma maja rendiks. (Üleüldine naer). Ja kuigi meie mõne niisuguse kusagilt leiaks, sest wast leidub ehk keegi, kes wabariigi streiki murraks (Wahelhüüded: Ei, ei. Naer), siis tooks see töölistele niisuguse seisukorra, et ei oleks mingit kasu tööliste ühinemisest, sest liikmed oleks siis sunnitud kõrget liikmemaksu koormat kandma ja selle läbi peaks paljud liikmed ära jääma. Praeguste palkade juures ei wõi töölistele mitte kõrget maksu maksta ja teiseks see ühisus, mis siis kuidagi moodi saaks olema, see muutuks siis ainult majajürijate ühisuseks. Muud tagamõtet ei saagi temal olla.

Kui jutt oleks ostmisest, siis ma tahaks teada, kui palju wõiks sarnane maja

maksma minna, kuhu võib mahutada 23 töölisteühisust. Kui ühe isiku — riigipea — maja, mis riigi kulul osteti, 10.000.000 maksma läks, ostetakse riigi kulul, siis niisugune ostmine läheks töölistel üle jõu, ja peale selle võetakse ometi töölistelt politseide abil raha wastuwaidlemata korras sisse. Nii siis ei jää töölistel mõtetki, et nemad võiksid endile maja osta. Selle panga aktsionäride ahnus, keda toetab töö- ja hoolekandeministeerium ja Haapsalu-rahukogu, ajab töölisteühisused uulitsale ja neile ei leia walitsus võimalikku wastu tulla. Meie poolt tehti laenu pangale ettepanek, et pank lepiks üüriga, kuid ka sellele ettepanekule anti eitaw wastus ja Wabariigi Walitsus leiab, et tal ei ole võimalik töölistele maja leida. Nüüd on meil käsil seaduseelnõu, et seda maja rekwiireerida, pruugiks ainult seda seaduseelnõu wastu võtta, ja olemegi sellest kõwast pähklist üle, sest oleks ju väga häbistaw kogu demokraatlisele wabariigile (naer), kui siin mingisugust võimalust ei oleks, et töölisteühisusi ülewal pidada. Selles küsimuses maja ärawõtmise asjus on muudugi loomulik, et see ei ole ükski mitte üüri küsimus, waid et sellel on ka teatud poliitiline tähtsus. See olukord, mis selle läbi tekkida võib, on väga sarnane selle ajaga, mis oli Seckendorfi walitsuse ajal. Kui Seckendorf siin oli, siis niisamuti pandi see töölistemaja kinni ja sinna asetati Saksa soldatide kodu; nüüd tahetakse sinna asetada panga aktsionäride ja rahaga spekulereijate tempel. Saksa walitsuse ajal oli tööliste üle walitsemas Saksa soldat, nüüd — panga aktsionäride wõim.

Selle seaduseelnõu ettepanemise algatajaks oli tööliste koosolek, kõigi nende 23 ühisuse osawõtmisel, kes seal majas asuwad. See koosolek oli 27. jaanuaril, ja selle koosoleku poolt töötati juhtnõõrid wälja ja ettepanek Riigikogu Kommunistlisele rühmale, et see eelnõu saaks Riigikogusse sisse antud. Seal on ka need allkirjad olemas ja resolutsioon, mis seal wastu wõeti, on järgmine: „Protesti awaldada töö- ja hoolekandeministeeriumi otsuse wastu, kuna see otsus eelpool nimetatud tööliste organisatsiooni asukohast ilma jätab ja niiviisi tööliste ühinemise wabaduse naeruks teeb, 2) Wabariigi Walitsuselt nõuda korraldust, et töölistemaja — töölistemajaks s. o. temas asuwate organisatsioonide tarwitada jääks, 3) Koosolek wolitab ja kohustab Tallinna ametiühisuste kesknõukogu juhatuses ses subtes walitsuse pes kõiki tarwilikka samme astuma, 4) kohustada Riigikogu

Kommunistlist Tööliiterühma ja Iseseiswate Sotsialistide Partei rühma Riigikogule rutulist seaduseelnõu ette panema, et töölistemaja laenu pangalt wõõrandataks.“

Peale selle on ka wastawad allkirjad olemas, sest koosolekust wõtsid osa veel töölistewanemad, nii et kokku 62 allkirja on. Selle otsusega on ühinenud senni veel terwelt 49 töölisteühisust wäljaspool Tallinna protestidega. Kui soowite wõin nad ette lugeda; sisaldawad eneses pea ühte ja sedasama, nimelt, et see seadus saaks rutuliselt läbi wiidud, Protestid ei ole tulnud mitte üksikute tööliste poolt, waid terve tööliste organisatsioonide nimel. (Naer). Siin öeldakse, et Kingissepp protesteerib, ma loen protestisaatjate nimekirja ette: Pärnu kiwitööliste ametiühisus, Öisu töölisteühisus, Wiljandi-Kabala maa-tööliste ühisus, Wiljandi-Tuhalaane maa-tööliste ühisus, Ambla walla käsitööliste ühisus, Tallinna Dwigateli wabriku walukuuri töölised, Tallinna raudtee pealadu töölised, Tartu puutööliste kutseühisus, Pornuse töölisteühing (Wahelhüie paremalt poolt: Hobusewaraste poolt. Naer). Pärnumaa Oru walla maatööliste ühisus, Rapla walla töölisteühisus, Pärnu nõelatööliste ametiühisus, Raasiku töölisteühisus, Tallinna sadamatehaste töölised. Tallinna Tartu maantee ja Weneturu nurgal asuwa kingissepatöökoja töölised, Loksa telliskiwibabriku töölised. See näitab, et kõik töölised selle poolt on. Saab näha kuidas waatab praegune Riigikogu koosolek selle asja peale, kellel muudugi südant ei ole töölisteühisusi kaitsta, kuid loodame siiski, et see nõudmine tähelepanu leiab. Siis on veel Wiimsi walla töölisteühisuse poolt, Tallinna korteriüürnikkude seltsi poolt, Tartu trükitööliste kutseühisuse poolt, Narwa linatööliste ühisuse poolt, Tallinna Lutheri wabriku töölised poolt, Pärnu-Tallinna k. r. raudtee 14 piirkonna 3 jaoskonna töölised poolt, Pärnumaa ametiühisuste kesknõukogude poolt, Üle-eestimaalise meremeeste liidu Tallinna osakonna kütjate-assistentide korporatsiooni poolt. (Naer paremal pool ja keskel). Pärnu linna ja maa elektri- ja metallitööliste ametiühisuse poolt, Tartu ametiühisuste kesknõukogu poolt, Tallinna kiutööliste ametiühisuse poolt, Tallinna nõelatööliste ametiühisuse poolt, tselluloose wabriku töölised poolt, Tartu metallitööliste ametiühisuse poolt, Wiljandi linna töölisteühisuse poolt, Raiküla walla töölisteühisuse poolt, Tallinna ametiühisuste kesknõukogu, Tallinna ametiühisuste juhatuses ja wabrikuwanemate poolt,

grupp Tallinna töölisi, Aseri tsemenditöölise ametiühisuse poolt, raudtee peatehaste weduritejaoskonna töölise poolt, Pärnu linna ja maa nahatöölise ametiühisuse poolt, Tõstamaa töölise koosoleku poolt, Kõu walla töölise ametiühisuse poolt, Tartu puutöölise kutseühisuse poolt, Puiastu tööliseühisuse poolt, Wiljandi maakonna maatöölise liidu poolt, Waikna maatöölise ühisuse poolt, Kuusalu tööliseühisuse poolt, Koigi töölise poolt, Wäätsa töölise ametiühisuse poolt, Karksi-Nuia töölise poolt, Kose tööliseühisuse poolt, Karksi walla töölise poolt. Muid protestisi on veel sisse tulnud, kuid mul ei ole siin kõik üles märgitud ja peast ei tea neid ette lugeda.

See seaduseelnõu, mis on ette pandud, sisaldab nüüd mõtet, et wõõrandada ühelt pangalt maja ära ja kui, herrad Riigikogu liikmed, see teile ei meeldi, siis ma wõin teatada Kommunistide rühma nimel, et kui teie sisse annate seaduseelnõu, et igalt pangalt maja wõõrandatakse, siis meie toetame seda heameelega. (Naer). Mis puutub sellesse meie ettepanekusse, et wõõrandada ilma tasuta, siis juhin selle peale tähelepanemist, et töölise hulgas on olemas ikka ühistunne, et kui üks hädas on, siis teine aitab. Neil, panga aktsionäridel, on see palju kergem läbi wiia, sest et nad jõukad on ja oma jõukuses endi diwidente wähendada wõiwad, kuid töölisele oleks see palju raskem, pealegi kui kapitalistid töölisele selleks wähe palka annawad, ja needsamad panga-aktsionärid on nimetatud majahinna tööliselte juba mitmekordselt sisse nõudnud. Neil pangaherradel näikse selle asjaga nii wäga suur rutt olewat ja sellepärast olen selle poolt, et seda seaduseelnõu siin kohe arutusele wõtta.

Juhataja K. Wirma: Kodukorra § 33 järele tuleb otsustada, kas seda seaduseelnõu arutuse alla wõtta, wõi komisjoni anda. Rahwaesitaja J. Wanja poolt on soowi awaldatud seda otsekohe arutusele wõtta.

Rkl. P. Abramson (is.): Wastiku tundmusega kuulsin ma neid laiasuulisi naerulaginaid, mis tööliseühisuste nõudmiste puhul kuuldawale tulid. Asi on liiga tõsine ning ei luba wiivitada. Tööliseesitaja J. Wanja kõneles juba sellest, et on tarwis seda küsimust rutuliselt ära otsustada ja mina arwan ka, et sellega wiivitada ei wõi, sest liiga suur on protestide arw, milles nõutakse, et see küsimus lähemal ajal lahendamisele tuleks. Sellepärast

arwan mina ja rühm millesse ma kuulun, et seda küsimust komisjoni matta põhjust ei ole, et põhjust ei ole laenu-panga herradele-aktsionäridele wõimalust jätta 23 Tallinna ametiühisust, samuti ülemaalist maatameeste ametiühisuste liitu, kus on esitatud 180 maatöölise ametiühisust, samuti ka Tallinna ühist haigekassat uulitsale wisata. Mina panen oma poolt ette seda küsimust otsekohe arutusele wõtta ja mitte komisjoni anda.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Austatud rahwasaadikud! Meil ei ole mingisugust seaduslikku alust selleks, mille põhjal wõimalik oleks ametiühisuste maja nende ühisustele anda. Et seda aga läbi wiia, selleks on iseseiswate sotsialistide ja kommunistide rühm õige tee walinud ja wastawa seaduseelnõu rahwasaadikutele ette pannud. Ma leian, et meil Riigikogus peab teataw kord seaduseelnõude arutamise ja läbiwaatamise juures maksma pandud saama. Mina isiklikult olen selle seaduse wastu, kuid leian siiski tarwiliku olewat, et loodaks teataw kord, mille järele meie seaduseelnõusid läbi waatame ja wastu wõtame; sellepärast teen ettepaneku, et see seaduseelnõu saaks antud üleüldisse komisjoni.

Juhataja K. Wirma: On tehtud kaks ettepanekut: 1-ne ettepanek, et seda seaduseelnõu otsekohe arutuse alla wõtta ja 2-ne ettepanek rahwaesitaja J. Seljamaa poolt, et teda üleüldisse komisjoni anda. Ma panen need kaks ettepanekut hääletamisele. (Ettepanek otsekohe arutamisele asuda saab poolt 27 häält; ettepanek eelnõu komisjoni anda — 39 häält). Raamatusse on sisse kirjutatud 77 nime; 39 sellest on absoluutne enamus ja sellega on otsus wastu wõetud seda seaduseelnõu komisjoni anda.

(Rahwaesitaja P. Abramson kohalt: Palun ettepanekuks sõna).

Rkl. P. Abramson (is.): Mina arwan, herrad Riigikogu liikmed, et see seaduseelnõu, nagu ma siin juba toonitasin, wäga tõsine, wäga tähtis on ja, et wõimalik ei ole teda kauaks komisjoni matta. Kui on otsustatud herrade tahtmisel teda sinna anda, siis on tarwis teda sealt ruttu walge ette tuua. Töölistemaja on koht, mis töölisele rewolutsiooni ajast on kaliks saanud. See maja on koht, kus paljud töölised kodu on leidnud, kus töölised oma elutingimiste parandamise üle nõu on pidanud. Nüüd tahetakse seda kallikssaanud kohta, wõi, õigemini templit, teha börsekuningate mängupõrguks. Seda silmas

pidades, et meie niisugust asjaolu lubada ei wõi, teen ma ettepaneku, et selle seaduseelnõu läbiwaatamiseks määratakse komisjonile 7 päewane tähtaeg.

Juhataja K. Wirma: Panen selle ettepaneku hääletamisele. Kes on komisjonile tähtaja määramise poolt, palun käed üles tõsta. Kes vastu? — Mulle näib, et enamus on poolt. Kas soovitakse hääle äralugemist? (Hüüded: Ei ole vaja). Ei soowita. Sellega on siis ettepanek 7 päewast tähtaega määrata vastu wõetud.

11. Arupärimine Sekretäär (loeb):
rkl. J. Soansi Riigikogu Juhatusel. —
asjus. Riigikogu Kommunist-

line Töölisterühm paneb Riigikogule ette Wabariigi Walitsuse poole pöörata alljärgnewa arupärimisega: — Arupärimine Wabariigi Walitsusele.

4. septembril 1920. a. kell 1 hommikul piiras kaitsepolitsei Tallinna Laulupidu uulitsal maja nr. 14 sisse, et wangi wõtta „Dwigateli“ wabriku töolist ja Tallinna ametiühisuste kesknõukogu korraldawa komisjoni esimeest Juhan Soansu. Soans oli sõjariistadeta ja Soansu poolt ei ähwardanud kaitsepolitseinikka vähemgi hädaohu. Ilma hoiatuseta awas kaitsepolitsei Soansu peale tuleandmise püssidest ja rewolwritest. Soans sai kuus kuulihaawa, millest üks tema pahema käeluu purustas. Seejärel löi kaitsepolitseinik teda kaks korda rusikaga näkku ja teine kaitsepolitseinik lohistas Soansu trepist alla pöönigult hoowi peale. Seal pidasid kaitsepolitseinikud nõu, kas „seda raiska“ (nii nad nimetasid Soansu) maha lüüa, wõi maha lasta. Seejärel haarati Soans käsist ja jalust ja wisati üle hoowiwärawa, kusjuures tal parem käeluu katki murdus, ning tassiti automobiili juure, kus teda püssiparadega pekseti ja jalaluu katki löödi. Seejärel wangistati Soans, kuid wabastati 4. nowembril 1920. a. ilma, et talle miskisugust süüdistust ette oleks pandud.

1) Kas on Wabariigi Walitsusel kirjeldatud asjaolud teada? Ja — kui tal need teada on, siis — kas on selle weretöö kordasaatjad seaduslikule wastutusele wõetud? Kui selle weretöö kordasaatjad wastutusele wõetud ei ole, siis — kas kawatseb Wabariigi Walitsus neid wastutusele wõtta?

2) Mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et niisugused weretööd ei korduks ja et kaitsepolitsei omawolile piir pandaks?

Kommunistline Töölisterühm palub seda arupärimist rutuliseks tunnistada ja Riigikogu 18. weebr. koosoleku päewakorda wõtta.

Riigikogu Kommunistlise Töölisterühma nimel:

Alla kirjutanud J. Allikso, J. Santa, Soans, J. Wanja, Reinberg.

Juhataja K. Wirma: Riigikogul tuleb nüüd otsustada, kas seda arupärimist otsekohe arutusele wõtta, wõi komisjoni anda. selle korra kohta palun sõna wõtta. (J. Allikso kohalt: Palun sõna). Kas korra kohta? (J. Allikso: Jah, et seda kohe arutusele wõtta). Teie teete siis niisuguse ettepaneku? (J. Allikso kohalt: Ja, ma palun sõna korra kohta).

Rkl. J. Allikso (kom.): Selles arupärimises ettetoodud faktide kohta wõtab sõna minurühma-seltsimees Soans. Mina aga tahan peatada nende olude juures, milles see weretöö sündis ja nende põhjuste juures, mis meid sundis seda arupärimist walitsusele ette panema. Möödaläinud augustikuul, kus Tallinna töolisteklass ennastalgawalt streikis, et oma näljapalka tõsta, pandi maksma määrused, kus ähwardati töölisi surmanuhtlusega ja anti sõjakohtu kätte, saadeti maalt wälja, et maha suruda nende surweabinõudega töölise näljapalka-streiki. Selle surwe kõrgemaks tipuks oli weretöö Soans'i kallal. Walitsuse kodanlik ajakirjandus oli õhkkonna loonud, kus püssid iseenesest paukuma hakkasid. Kaitsepolitseinikud, kelle patriootilist agarust tollaegne siseminister Einbund küllalt kiita ei oskanud, mõistsid seda kiitust nii, kudas seda mõistma pidi. On põhjusi olemas, mis tarwilikuks teewad seda siin meele tuletada. Nende hulgas ei ole ka vähema tähtsusega see, et meil tänapäew on siseministriks jällegi seesama herra Einbund, kes sel ajal kaitsepolitsei näpunäidete järele sisepoliitikat juhtis. Hoopis tähtsam on see, et tänapäew uuesti täies hoos on ässitamine kommunistlike töölise wastu, jälle on töölise wangistamised ja arreteerimised. Jälle on töölisi türmides ja jälle luuakse niisugune õhkkond, mis wälja wiiks niisamasugusele werewalamisele, nagu see möödaläinud aasta augusti-kuu sees juhtus. Selle weretöö administratiiv jälgimist ei ole keegi alustanud ja meil on põhjust arwata, et Soans'i weristajate ja kaitsepolitsei puutumatus on suurem, kui Riigikogu äärmise pahempoolse rühma liigete oma. Kui see kaitsepolitseinikkude patriootiline agarus

seadusepäraseks tunnistatakse, siis on oodata nendelt samasuguste weriste aktide kordumist. Minule, kui töölisele paistab, et ikkagi on tehniline wahe wangiwõtmise ja mahalaskmise wahel. Wahwad kütid, kes sõjariistadeta töölist kuulidega wangistama hakkasid, asusid algusest peale sedasama tegema, mis Rahumäel ööpimeduse katte all tehakse. On üle poole aasta mööda läinud, kuid Soans'ile ei ole wähe-matki süüdistust leitud, mis temale oleks wõidud ette panna. Igal kodanikul peab õigus olema ennast kaitsta ja Soans katus sellepärast ennast omawolipruukijate nuuskurite eest ära peita. Siin ei wõi juttu olla põgenemisest, sest see katus oli lahus raabrimaja katusest, kuhu politseinikud olid asunud ja kust nemad tuleandmise seltsimees Soans'i peale awasid. Kas siseminister Einbund jätkab oma kõnet wahwate küttide kaitseks? Ma panen ette seda arupärimist rutuliseks tunnistada.

(Hääletamisel wõetakse rkl. Allikso ettepanek, arupärimise sisulisele arutamisele asuda, üksikute häälte wastuolekul wastu).

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad! Asi, mille kohta Riigikogu Kommunistline Töölisterühm arupärimisega tänasel koosolekul esinenud, on juhtunud ühe eelmise walitsuse ajal nimelt möödaläinud aasta suwe lõpul. Sellega ei ole see asi mitte praeguse walitsuse ajal ette tulnud ja praegune walitsus ei saa seda arupärimist niisugusena wõtta, nagu tema sihitud on selle walitsuse wastu, kelle ajal tähendatud sündmus juhtunud. Et aga arupärimise sisu nii seatud, et tema peale wastust ka praegune walitsus anda wõib, siis muretsesin mina siseministeeriumist wastawa materjaali, missuguse sisuga ma Riigikogu liikmeid tutvustada julgen ja seda rohkem, et see materjaal Soans'i arreteerimises nii mõnedki teised küljed esle toob, mis Riigikogu Kommunistlise Töölisterühma arupärimises mitte ei ole. Arupärimises on kogu see juhtumine teisiti kirjeldatud. Arupärimises öeldakse selge sõnaga, et kaitsepolitsei ilma hoiatuseta püssidest tuleandmise awanud, Soans'i rusikaga pekstud, jalaluu murtud jne. Ma tahan Riigikogu liikmeid arreteerimise materjaali sisuga lähemalt tutvustada.

7. septembril andis metallitöölise ametiühisuse juhatus selleaegsele Wabariigi Walitsusele protesti, milles tema umbes samasuguseid asjaolusid ette toob ja protesteerides nõuab selle asja walgustamist.

Sellekordne peaminister tegi paberile otsuse: „Siseministrile asja selgitamiseks ja wastawate korralduste tegemiseks.“ See paber tuli siseministeeriumi ja seal on siseminister otsustanud kaitsepolitsei üle-malt otsekohe seletust pärida ja nõudnud, et uurimine saaks ette wõetud. Käesolewate andmete põhjal, mis siis kogutud, wõin mina kokkuwõttes järgmise pildi austatud Riigikogu liigetele ette kanda. Sissejuhatuseks pean aga tähendama, et möödaläinud aasta suwe lõpul, kui üleüldist poliitilist streiki organiseeriti, oli Soans üks agaramatest selle streigi organiseerijatest ja kommunistlise pörandaaluse töö juhtijatest. Muu seas oli tema selleaegse pörandaaluse keskkomitee liige, oma wabrikus oli tema selle komitee liige. Ühtlasi oli ta kommunistlike pörandaaluste kollektiivide liige, laotas proklamatsioone laiali walitsuswõimu ja praeguse korra kukutamiseks ja selleks üleüldise poliitilise streigi õhutamist ette wõtta soovitas. Need materjaalid sundisid üleüldise wäljaastumise korral tähelepanemist pöörama Soans'u peale.

Soans'u arreteerimiseks oli käsk antud kaitsepolitsei ülema poolt. Kuid wahapeal oli Soans pörandaalla läinud ja teda ei saadud mitte kätte. (Wahelhüüe paremalt poolt: Eks katsutud pörandat üles wõtta). Pisut aega hiljem oli aga ühe kaitsepolitsei ametnikuga, läheduses, kus Soans'u naine elab, järgmine juhtumine: — Muu seas pean tähendama, et Soans oli otsitaw. — Ühel õhtul tuleb ta koju, läheb hoowi pealt sissekäigu teed mööda ja näeb, et plangil on rinnuli üks mees, kes hoiab midagi käes. Tema wõtab, nagu see kaitsepolitsei ametnikul alati läheduses on, laterna ja walgustab. Tema näeb, et mees hoiab rewolwrit ja on walmis tema wastuwõtmiseks. (Hüüe: Soo-oh!). See ametnik õp kindlasti arwanud ära tundwat seal Soans'u. Sellest järeldati, et Soans peab olema seal ümbruses ja järjekult on tema kodus. Kas oli see päew hiljem, kas oli see kaks päewa hiljem wõi otsekohe, seda ma ei tea mitte, anti käsk Soans'u naise korteri läbiotsimiseks öösel kell 1. Sellekohata toon ma andmed kokku wõttes, kuidas see asi sündis, mis peaministri resolutsiooni põhjal ette wõetud juurdlustest ülekuulamistel selgunud on.

Siin on nii: Teada saades, et Juhan Soans seal ja seal wiibib sõitsin mina ühes kolme kaitsepolitsei ametnikuga Soans'i korteri Laulupidu tän. nr. 14. Meie küsimine, kas Soans kodus, sai tema naise poolt eitawalt wastatud. Saadud teadete

järele pidi Soans maja pööningul wiibima. Meie palusime endid pööningu peale juhata, mida naine wastutahtmist tegi. Kauaaegse kloppimise peale pööningu ust ei awatud, kuuldusid aga kahtlane kröbin ja sammud. Umbes 10-minutilise ootamise järele tehti üks lahti; küsimise peale, kas Soans siin on, ei wastatud. Samal ajal kuulsime aga selgesti, et keegi katusel wiibides seal kröbistas. Et meie hüüdmine katusele kuulda oli, see on kindel, sest pööning oli kaunis madal ja katus õhuke. Kes katuselwiibija oli, seda meie ei teadnud, sest et naise ütelse järele Soans'i mitte majas ei wiibinud. Luuki, kust katusele pääseda, meile ei näidatud. Et meid waleteele juhata, seletati, et luuk kusa-gil katuse keskpäigas olla, mis aga, nagu pärast selgus, täiesti wale oli.

Selle peale asus see ja see naabrimaja katusele, silmas maja nr. 14 katusel korstna juures inimese kogu, kuid pimeduse tõttu väga uduselt. (J. Piiskar: Aga rewolwrit nägi küll!), keda ta kaks korda hoiatas, mis aga tundmata poolt tähelepä-nemata jäeti, ning laskis tema peale ühe paugu, et tema maha tuleks. Pööningult sai katuselwiibijat hüütud, kuigi ilma mingi tagajärjeta. Tundmatu süüitas tiku põlema; minu arwamise järele tahtis tema oma sõjariistu järele waadata. Hiljem leiti see sõjariist õuest lähemal järelostmisel. Nähes, et katuselolew isik alla ei anna, sõitsin Tallinna linna komandandi juure ja palusin omale abiks 4 sõdurit, keda ma ka sain. Kuid kohapeale tagasi tulles, käski-sin ülewaliolijat alla tulla, kuid ta jättis selle tähelepä-nemata; selle peale sai naabri-maja katuselt tema peale kolm pauku las-tud, kusjuures teda iga paugu waheajal hüüti alla tulema.

Pööningut järele waadates leidsime seal woodi, milles hiljuti magatud, niisa-muti ka muud elamise tarbeasjad. Ruumi üks oli seest poolt haagitud. Linna koman-dantuuri sõdur, kes läbi luugi katusele pää-sis, käskis korstna juures seiswat isikut alla anda, mida wiimane aga ei täitnud, waid teisele poole warjule läks. Seda nähes laskis sõdur tundmatule ühe paugu, mis peale isik käed üles tõstis ja alla andis. Allatuliija ei olnud keegi muu, kui Soans. Kahe sõduri poolt wõeti ta õladele ja kanti alla autosse ja wiidi Tallinna linna garni-soni arsti juure, kes tema haawad järele waatas ja kinni sidus, mis peale Soans sani-täär autoga haigemajasse saadeti.

Suur osa arupärimise sissejuhatusest on pühendatud sellele, nagu oleks Soans'i pekstud püssiparadega. Kõik see osa aru-

pärimisest on täielikult ebaõige, mida tun-nistab Tallinna garnisoni arst, kes oli kut-satud Soans'i üle waatama. Selle kohta on tema järgmise akti kokku seadnud: Palwe peale tunnistan, et öösel 3. septembril Soans minu poolt läbi waadatud ja seotud sai, kus juures ta kehapealt järgmist leid-sin: kuulihaaw parema rinna muskuli sees, parema reie sees jne. (Pahemalt poolt: Mis oli edasi?). Kuulihaaw põrna juures, mille järele arwatawasti käed üles tõsteti ja alla anti. Plekkisid ja mingisugust peksmise ja löömise jälgi minu poolt leida ei ole. Dr... (J. Allikso kohalt: Mispärast käeluu katki murti?). See ametline akt näitab, et see osa arupärimise sissejuhatuses täiesti eba-õigele alusele on seatud. (J. Allikso: Soans on ise siin, kas ta on õigel alusel?).

Seda materjaali kokku wõttes pean tun-nistama, et sel korral kaitsepolitsei Soans'i püüdis ja temalolewate andmete põhjal, mis pärastiste leiduste järele selgeks tehtud sai, oli Soans sõjariistus. Kaitsepolitsei hoiatas Soans'i mitu korda enne laskmist ja laskmise juures, et aga Soans seda tähele ei pannud, oli politsei õigustatud sõjariista tarwitama. Lähemalt nende punk-tide juure tulles, mis arupärimises üles sea-tud, wõiks järgmiselt wastata. Kas on Wabariigi Walitsusel kirjeldatud asjaolud teada, ja kui tal need teada on, kas on siis seaduslikult wastutusele wõetud? Wõib wastata: See asjaolu nende andmete põh-jal, mis ette on toodud, on teada olnud ja, et olewate andmete põhjal ei ole mitte põh-just leitud wastutusele wõtmisega esineda. Edasi, mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et niisugused weretööd ei kor-duks, ja et kaitsepolitsei omawoliile piiri panna? Selle peale wõib järgmiselt wa-tata — kaitsepolitseis mingisuguseid weret-öid korda ei saadeta, ja kaitsepolitsei mingisugust omawoli ei tarwita. Iga polit-seinik, kui ka kaitsepolitseinik, on õigusta-tud enese kaitseks wälja astuma ja kui wang, keda tema taga ajab, põgeneda kat-sub ehk alla ei anna, siis laskma. Mis puu-tub eriti omawolisse, mida kaitsepolit-seile süüks antakse, siis on see omawoli ainult kommunistide poolt otsitaw. Iga kord, kui kaebtusega tulnud, on lähemate järeluurimiste juures awalikuks tulnud, et need kaebtused ebaõiged on. Ühe kõigehili-sema juhtumise korral tõstis sama kommu-nistilise rühma esitaja kaebtuse, et ühel wiimasel läbiotsimisel olewat kaitsepolitsei jälle peksnud ja wälja pressinud tunnistusi. Wõtsin selle kaebtuse wastu, teadsin aga ette, et wabariigi kaitsepolitsei seda ei

tee, ja palusin austatud Riigikogu liikmeid kommuniste ilmuda kaitsepolitsei juuresolekul ise wangimajasse ja järeleuurimist toime panna, kas see õige on. Herrad kommunistid olid nii lahked ja tulid wangimajja kaasa ja seal sellekohasel ülekuulamisel selle kaebtuse järele tehti akt, millest selgub, et mitte mingisugust väljapressimist pole olnud, peksmist ei ole olnud, wägistamisi ei ole olnud ja sellele aktile kirjutasid alla Allikso, Wanja ja ka arst, kes wangistatu üle on waadanud. Nii meie näeme, et asjad, mida otsitakse ja ette tuuakse, ei wasta mitte tõeludele. Mina pean ütleva, et ei ole tõesti fakti kogu minu ministriksoleku ajal ette toodud, kus kaitsepolitsei kunagi peksnud wõi wägistanud oleks. (Rkl. J. Allikso kohalt: See saab toodud weel).

Mis eriti puutub põhjendusesse, kas on politseiametnik enesekaitseks sõjariista tarwitanud wõi ei, ja kuidas niisugustel korradel tuleks kommuniste wõtta, kas ettewaatusega, wõi julgeolekuga, selle kohta wõin näituse tuua hilisest Tartu juhtumisest, kus üks meie kõigepatriootilisem, julgem ja parem ametnik teie wenna, kommunisti, käe läbi on maha lastud. Tema on minnes korterisse ja julge olles, et seal korteris kedagi olla ei wõi, kes hädaohtlik wõiks olla, ukseawamisel teise tuppa minnes tulega wastu wõetud. Sealsamas toas kõrwaliseisew kommunist awas samuti oma poolt tema peale püssitule. Ma pean ütleva, et selle juures sai üks patriootilisematest kaitsepolitseinikkudest surma. Muidugi teie wend, kommunist, sai ka surma. (Rkl. J. Allikso kohalt: Kas Allikso?). Kõigi praeguste andmete põhjal pean ma tähendama, et kommunistidega peab ettewaatust tarwitama. Need ei ole mitte harilikud wõitlejad, kes wõib olla, ütlevad lihtsalt ausa sõnaga, et see Eesti riik on üks naru ja mina ei taha siin elada, waid kes paremas taskus kannawad rewolwrit, mida nad lähemal wõimalusel wõtawad ja tule awawad. Politseiametnikud, kes enesekaitse peale walmis peawad olema, ei wõi mitte kommuniste usaldusega wastu wõtta, waid peawad ka enesekaitseks ja wastuhakkamiseks walmis olema muidugi seaduslistes piirides. Ja ma wõin tähendada, et see pole mitte ainukene juhtumine, kus teie wennad, kommunistid, on meie politseiametnikka, kelle kohta teie arwate, et nad mitte patrioodid pole, on meie politseiametnikka surmanud. Ma wõin ette tuua, et möödaläinud aastal on surma saanud 15 politseiametnikku; nendest on pooled surma saanud kommunistide poolt, poo-

led — rööwmõrtsukate poolt. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Paarimehed!). Ja ma ei tea, tõesti, missuguse südamega meie niisugusel korral tuleks süüdistama politseiametnikka, et nad enesekaitseks ja töö ülesandeks tarwitawad niisuguste waenlaste wastu, nagu seda meile on rööwmõrtsukad ja kommunistid, sõjariistu, (Rkl. J. Allikso kohalt: Otsekohe sed wargad on...). Mina arwan, et iga tõsine politseiametnik kohuseid seaduse piirides täites oma sõjariista tarwitab seaduses ettenähtud juhtumistel, see politseiametnik on õieti talitanud ja ta on patriootiline politseiametnik. (Elaw käteplagin paremal pool).

Juhataja K. Wirma: Meie kodukord ei ole arupärimise asjas mitte kokkukõlas põhiseaduse korruga ja, et nüüd selle arupärimise puhul on juba walitsuse poolt aru antud, siis arwan, et meie peaks kodukorra § 64 põhjal otsustama, kas ja kunas läbirääkimisi pidada. Ma palun selles asjas sõna wõtta.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma teen ettepaneku otsekohe läbirääkimisi pidada.

Juhataja K. Wirma: Teistsuguseid ettepanekuid ei ole. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on otsustatud läbirääkimisi pidada otsekohe.

12. Läbirääkimised Rkl. J. Soans
siseministri sele- (kom.). Austatud
tuste puhul arupä- herrad rahwasaadi-
rimise kohta kud! Siin sisemi-
rkl. J. Soans'i asjus. nistri poolt etteto-
dud süüdistusakt

süüdistab, et Soans sel ajal, kui teda püüti, oli sõjariistus olnud ja wastuhakkamist awaldanud. Selle peale wõin aga mina isiklikult ütelda, et eluajal ei ole mul sõjariista mitte olnud. Seda wõiwad ka teised ligemad elanikud ja seltsilised tõeks teha ja tunnistada, et mul sõjariista mitte olnud ei ole. Teiseks, siseminister on ütelnud, et mind on hoiatatud ja kolmekordse hoiatamise järele on minu peale lastud; seda pean mina jälle ümber lükkama. Nimelt sellepärast, nii pea, kui politsei üles põõningule tuli, läksin mina üles katuse peale; sel silmapilgul, kui mina katuse peale läksin, oli juba teise wastasolewa maja katuse peal politsei walmis ja ilma mingisuguse hoiatamiseta awas ta minu peale tule. Mina ei ole kohustatud iga üksiku wahelhüüde peale wastama. Et ta mu peale tule awas, olin mina sunnitud ennast korstna taha warjama ja tegin ka

se-da. Kui nüüd keegi küsida tahaks, et miks ma ennast korstna taha warjasin ja miks ma sealt wälja ei tulnud, siis kusun mina, kas need, kes lahinguwäljal kaitsekraawides olid, tulid sealt wälja, kui waerlane nende peale tule awas? Ei, nemad jäid täiesti kaitsekraawi — nii jäin mina ka korstna taha. (Naer paremal pool. Pühemalt poolt: Häbi, teie naeratol! Segased hüüded).

Mis sellesse puutub, et minul olla sõjariist käes olnud, siis on see tõesti wale wõi arusaamatus. Minul ei ole, nagu ma enne tähendasin, kunagi sõjariista olnud, ega olnud ka sel korral. Siin on ette toodud, et mina olla põrandaaluse kommunistlise organisatsiooniga ühenduses olnud, mina ütlen, et ma seda mitte ei ole olnud. Kõik aeg olen mina wabrikus tööd teinud ja seda teab terve „Dwigateli“ wabrik töendada, et ma ühtegi päewa ei ole puudunud, ei põrandaall ega kusagil nurgas olnud. Mis puutub sellesse, et ma keelatud kirjandust laiali olla laotanud, siis ei saa ükski seltsimees, kellega ma seltsis tööd olen teinud, seda minu peale tunnistama, ega ole ka tunnistanud. (Naer paremal pool). Mis puutub sellesse, et mind löödud ei ole, siis pean mina ütleva, et esimeseks, kui kaks wahwat kütti katuse peale ronisid, tegin ma neile ettepaneku keelata mehi edasi laskmast, et siis tulen ma ülevalt alla, mis ka sündis. Kui ma alla tulin, wõttis mind esimeseks salapolitseinik wastu ja löi mind kaks korda rusikaga näkku. Selle peale küsisin ma: „Miks mind lüüakse?“. Teine sõjawäemundris isik keelas politseiametnikku ja ütles, et ei ole tarwis lüüa. Siis kästi mind pöõningult alla tulla. Ma olin jalust ja kätest haawatud, külje sees oli haaw, rinna peal ka, nii et ühte kokku oli kuus haawa.

Ma palusin omale aega, et ma pikka-misi wõiks tulla ja mitte nii kiirelt, kui soowitakse. Seal ei lubatud mulle mitte aega, waid wõeti kukla pealt kinni ja lohistati. Ei ole mitte õige, et õn kantud alla, waid lohistati alla. Hoowi peal olles, kus terve konwerents kokku tuli ja aru peeti, mis selle raisaga teha, ütles üks: „Maha lasta“, teine ütles: „Maha lüüa“. Mina wastasin selle peale: „Teie saate aru, et ma teie wõimuses olen ja talitage just oma soowi järele. Mina ei ole mitte isik, kes surmakartuse pärast peaks mingisugust palwet tegema, wõi meelt heitma“. Selle peale wõeti mu ümbert kinni ja wisati üle hoowiwarawa uulitsale. Kõrge see waraw just ei olnud, umbes nii. (Kõneleja näitab käega umbes poolesüallist kõrgust). Sealt

wõtsid teised mind wastu ja wiisid auto juure. Auto seisis maja nr. 12 ees. Mind kästi auto peale minna. Mina palusin wähe omale aega, sest et käed haawatud olid. Seal üteldi, et pole sul aega tarwis, lükati kukla pihta, et ma käpukile auto peale kukkusin ja löödi püssilaega reie pihta, kus mul kuulahaaw oli. Just see löi reieluu katki, kuulahaaw ei olnud seda mitte teinud. Nüüd wiidi mind komandantuuri, seal kisti mind alasti ja seoti haawad kinni. Seal tundus kaunis lõbus meel nähes seda, et mul rinna sees haaw oli, — üks kommunist jällegi sureb.

Mina ütlesin sellele, kes mind alasti kiskus, et ärge lõigake mu särki katki, kat-suge ta terwelt ära wõtta: see on alles uus särk, maksab midagi ja töölisel ei ole wõimalik seda jälle saada. See isik naeris mulle näkku ja ütles: „Sinul, kuradil, seda särki enam tarwis ei ole“. Siis tõsteti mind raamiga hoowi peale wälja. Oli wilu septembri öö, mul oli külm. Ma ütlesin seal lähedalolewale sõdurile, et andke mulle midagi peale. Sõdur tõi mu oma werise kuue ja wiskas mulle üle. Umbes pooleteise tunni pärast tuli sanitäär-auto, kuhu peale mind raamiga tõsteti. Siis sõidutati mind I. sõjawäe haigemaija, Juhkentali. Mina ise aru ei saanud, kuhu mind wiidi; kui sisse olin kantud, siis sain teiste käest teada. Seal pandi mind woodi peale, kus ma teise hommiku kella 9-ni lamasin. Hommikul laskis arst mind trepist üles järeelwaatamise tuppa wiia, seal tehti need mähkmed lahti ja puhastati haawad ära, pandi uued sidemed ja toodi jälle alla. Ka arstid olid seekord selles arwamises, et see inimene kindlasti sureb. Kui mind alla oli toodud, anti mulle pooltoopi keedetud piima, ja sellega toideti mind kolm päewa. Siis nähti ära, et ma mitte ei sure, sest et haawad just tapwad ei olnud. Nüüd anti mulle igapäew weel kaks toorest kanamuna. Kuus päewa läks mööda, siis tuli laatsareti-arst Nigol ülewelt alla — peaarst käis igapäew waatamas — katsus mu reieluu järele. Ma olin niiwõrd harjunud, ja tuimaks läinud, et selle haawa peale suurt rõhku ei pannud ja arwasin, et hakkab warsti kokku kaswama. Arst aga naeris, et ei see parane nii ruttu. Ta laskis mulle uue woodi teha: hästi sirge, et ärawajuda ei saa; kes laatsaretis on olnud, see teab, kudas seda niisuguse haawa juures tehakse, ja pandi mulle umbes 20 naela raskune liiwakott jala otsa. Ma küsisin, kui kaua ma nõnda lamama pean, ta wastas: „No, kõige wähemalt 6 nädalat“. Ma mõtlesin, et aeg küll pikk saab olema, kõik see aeg selja peal lamada

ilma vähema liigutusega. Käed olid mul mõlemad haawatud, ja — seda võib ka tohter tunnistada, — niivõrd nõrgad, et ma nendega enese heaks midagi teha ei suutnud, mis teised haiged andsid, suitsu ehk juua, see oli kõik.

Kuid ei läinud mitte 6 nädalat mööda selle liiwakoti all kannatades, waid kahe nädala pärast tuli sellele lõpp. Peaarst tegi laatsareti-arstile märkuse, et mu terwis olla paranenud ja liiwakotti ära võtta võib. Liiwakott võeti ära ja arst tähendas, — et ma väga ettevaatlikult jalaga ümber käima pean, sest ta on kaunis hästi kokku kaswanud ja kui ta nüüd lahti läheks, oleks asi äärmiselt halb. Ma katsusin muidugi nii hästi jala eest hoolitseda, kui mul võimalik. 23. okt. tuli keegi sõjawäemundris isik haigemaija ja nõudis minu üle protokollide tegemist. Et aga haigemajas teisi haigeid ka oli, nõudis see isik ülekuulamiseks eraldi tuba. Welsker juhatas temale kõrwalolewa sidumistoa, kuhu kaks sanitaari mind wiisid. Seal sai protokoll kirjutatud, kus ikkagi püüti neidsamu süüdistusi minule peale weeretada, nagu siin see aktki sisaldab. Ma lükkasin ümber näituste waral need süüdistused. Selle peale, et mina olla keelatud kirjandust laiali laotanud, ja sala organisatsioonidest osa wõtnud, wastasin, et mina igapäew „Dwigatelis“ lukusepa wärkstoas töötasin ja seal on seltsimehed ja kaastöölised, kes tunnistada woiwad, et ma mingisugustest sala-koosolekutest osa pole wõtnud, ei ka keelatud kirjandust laiali laotanud ega luge- nud. Lageda ma ei näegi ilma prillita, ja prillitarwitamine tülitab oma jagu ka. Pealegi ei olnud minul iseäralist huwi selle kirjanduse vastu, sellepärast et minul juba 1905. a. saadik, kui esimene tööliselikumine Tallinnas oli, resolutsioonidest ja juhtnõõridest selge on, missugune kord ja sisseseade peab olema tõsisel demokraatli- sel wabariigil, sellepärast pole mul tarwi- dust olnud keelatud kirjanduse järele, sest et selle sisu mul, nagu tähendasin, juba peas. Mis puutub siseministri ütelusesse, et kaitsepolitsei oma sõjariistu tarwitama peab, siis ütlen mina oma poolt, et see ka mitte politsei ei ole, kes sõjariistu tarwi- tada ei mõista. Kuid sõjariista tarwitada niisuguse inimese juures, kellest kindel teadmine on, et ta mitte sõjariistus pole, ja kes ka mingisugust wastuhakkamise märki ei awaldanud, on kaitsepolitseist täiesti üleliigne ja põhjusega.

Peale selle, kui ma haigemajast olin wälja saanud, kutsuti mind ükskord, kuupäewa ma kahjuks ei mäleta, noh, ütelda,

see oli umbes nowembri kuus, kaitsepolitsei- seisse. Seal tegi jällegi üks kaitsepolitsei ametnik minu peale protokollide, milles ta näidata püüdis, nagu oleks ma streigikomi- tees streigiõhutama olnud. Ma tegin temale selgeks, et enne streiki igas wabrikus ja töökojas salajane hääletamine toime pandi, kas seda palgatarifi nõuda või mitte ja töolistemajas oli wist, kui ma ei eksi 28. või 29. juunil wabrikuanemate ja tööliste- juhataste üleüldine koosolek, kus streik otsustatud sai. Aruanded kohtade pealt said enne ette kantud, millest selgus, et 75% töolistest streigi poolt oli ja ainult 25% wastu oli. Ühelhäälel otsustati siis streigi peale üle minna, sest teisiti ei olnud võimalust palka juure saada. See teade lükkab lihtsalt ümber süüdistuse, et seal üksikul isikul, minul muu seas, mingisugust süüdi ässitamises või õhutamises oleks wõinud olla, see oli ju töörahwa enamus ja waba enamus, sest salajase hääle- tamise juures ei saa ässitust olla ega keegi mõju awaldada, waid see on igaühe südame soow, kuidas keegi hääletab.

Mis puutub sellesse, et mina olla põrandaall olnud, nõnda, et mind kodust ei leitud 3. aug. kui streik lahti puhkes, siis on mul selle kohta järgmist seletada: 3. aug. olin ma töolistemajas ja ei saanud kogu streigi kestwusel Tallinnast wälja. 3. aug. kawatsesin ma maale Kose kihel- konda minna, kus ma sündinud, ja tahtsin õhtu umbes kella 4, 5 ajal minema hakata, teades, et streigialjal Tallinnas tööd ei ole, võib olla, ehk leiduks maal tööd. Selle mõttega läksin kodunt wälja, kuid mulle tuli keegi seltsimees wastu ja ütles: „Noh, nii ruttu ei maksa maale minna, võib olla streik lõpeb täna-homme ära“. Selle aja sees oli siis kaitsepolitsei mind otsimas käinud ja ei leidnud mind siis kodust. Peale nimetatud juhtumise olin ma igapäew Karja uulitsal töolistemajas, ilma et ma kuskil põrandaall oleks olnud. Peale selle, ma ei mäleta kuupäewa ütelda, kui ühe mulle tuntud mehe juures, nõnda nime- tatud Tondi metsas hakkasin telliskiwa wagunisse laadima, ja siis linna ehituse juure wedama. Seal tegin igapäew tema juures tööd, ja see mees on Lauristen, see võib seda tõendada, et mina kõik see aeg olen awalikult elanud, ilma et ma kusagil põrandaall oleksin olnud; see on otsata wale, ja selle wale wastu waidlen mina alati, niisama nagu selle wale wastu, et minul sõjariistu oleks olnud, et ma oleks tahtnud kaitsepolitseile wastu hakata, et kaitsepolitsei mind oleks hoiatanud ja ta peale hoiatamist laskma on hakanud. Nii-

pea, kui ma katusele ilmusin, hakati ilmingisuguse hoiatuseta minu peale tuld andma; et laskmine äge oli, ei olnud mul võimalik maha tulla, arusaadawalt, sest korsten oli kitsas, kus taga ennast warjasin, sellepärast sain ma küünarnuki otsa kuuli, külje sisse kuuli, kaenla alla kuuli, reie sisse sain kuuli, aga sellegipärast, et need haawad mul küljes olid, ei tulnud mul mõtet, et seal oleks paluma hakanud; mõtlesin ise, et las ma parem siia katusele suren, nende kätte suren ma ikka; ma lugesin seda õndsamaks, kuuli läbi surra, kui et mul hiljem püssitikkudega silmad välja torgitakse, sest kuulisurm on rutulisem ja selle läbi oleks ma ausasti surnud. See on kõik, mis ma Riigikogu esitajatele ütelda tahtsin ja see on puhas tõde ja õige, mis ma siin ütelnud olen.

R k l. K. A s t (s d.): Wäga lugupeetud rahwaesitajad! Kuna käesolew küsimus meie õiguslise korraga tihedalt seotud on, siis ei saa meie sellest kõrvalt waadates ja waikides mööda minna. On muidugi väga raske otsustada, kuidas tõepoolest asjakäik oli praeguse Riigikogu liikme J. Soans'i katuselt mahatoomisega ja wangistamisega, aga kui ometi lubatud peaks olema isiklist muljet awaldada, siis pean mina küll otsekohe ütleva, et Riigikogu liikme J. Soans'i, kui elawa isiku, otsekohesed seletused mulle palju arusaadawamad ja usaldusväärilisemad paistawad, kui need ametlikud dokumendid, mida siin ette kanti. (Hüüded pahemal pool: Neid ei ole keegi kontroleerinud!). Usun igatahes Riigikogu liikme Soans'i seletusi rohkem, kui neid ametlikka protokolle, mis herra siseminister ette kandis.

Aga mitte see ei ole nii tähtis, kui asi ise. Mind, kahjuks, ei olnud sel silmapilgul saalis, kui ette kanti Kommunistlise Tööliisterühma arupärimine. Kuulsin ainult osa neist seletustest, mis arupärimise kaitseks siin tarwitati, aga ma olen päris kindel, et see materjaal, mis arupärimine ise sisaldab, kui ka see materjaal, mis kandis ette arupärimise kaitsja kaugeltki nii sügawat ja nii põrutawat mõju ei awaldanud, kui herra siseministri poolt ettekantud ametlik materjaal; see pilt oli tõesti õudne, mis siseminister meile ette maalis; pilt kuidas inimese järele jahti peeti; see oli tõepoolest wõigas. Wõib olla, on sõjaseaduse põhjal politseil õigus peale hoiatawate märguannete inimese peale ka siis tuld awada, kui politseil enesel mingit otsekohest hädaohtu karta ei ole; võib olla sünnib see isegi väljaspool meie riiki... kus politseiseadus ka weel wanast Wene riigi

gisti pärit on, — ma ei tunne niiwõrd wanu Wene riigi seadusi, aga politseipraktika ei ole vähemalt demokraatlikes riigis mitte olnud inimeste peale jahipidamine, siis kui politsei ise väljaspool hädaohtu seisab. Juttu võib olla sellest, et kurjategija põgenemise takistamiseks waja on tuleandmist awada.

Austatud rahwasaadikud! Teie kuulsite siseministri enese poolt ettekantud uurimise protokollidest, et käesolewal juhtumisel põgenemise võimalusest juttu olla ei wõinud, sest inimene ei ole tõepoolest mitte wares, nagu teie ise teate, ja aeroplaani ei olnud tal ka; ma ei wõi kuidagi endale ette kujutada, kuidas oleks praegune Riigikogu liige Soans wõinud katuselt ära põgeneda, sest Eliase tulist wankrit tal ka käepärast tarwitada ei olnud. Mina tean küll ja olen teistsugust politseipraktikat näinud, kus sõjariistu kõigeäärmisemal hädakorral võib tarwitusele wõtta. Nii, näituseks, tuleb mulle meele 1906 aasta Soomes, nimelt Helsingis, kus neli inimest ühe panga olid tühjaks rööwinud, ning neile otsekohe jälgile oli saadud, kes selle kuriteo toimepanijad olid, ka nende asupaik oli kindel. Soome politsei tahtis neid kinni wõtta, kuid nende poolt awati tuli; kas politsei hulgast keegi surma sai, seda ma ei mäleta, kuid Soome politsei ei luge nud ennast mitte õigustatuks sõjariistu tarwitama hakata, kuigi tol korral sõjaseadus walitses, waid toodi abiks tulekustutajad, nimelt aurupritsiiga, kes selle maja peale, kus sõjariistus pangarööwijaid peidus olid, weewalangu awasid ja alles märksa hiljem, kui ka see abinõu ei aidanud, kui majast alaline tuleandmine kestis, sest et majasolewail isikuil suur laskemoona tagawara oli, siis alles toodi, ma ei tea kelle korraldusel, — igatahes mitte alamate politsei korraldajate poolt, waid see sündis politseipresidenti, ehk, võib olla, mõne teise käsul, võib olla koguni Wene wõimude, wõi kindralkuberneri waheseisemisel — salk soldatid abiks; aga kui majast enam ei lastud, waid teatati, et alla antakse, siis wõeti kurjategijad kinni ja anti politseiwõimudele üle, mille juures neil mitte juuksekarwagi ei kõwerdatud. Kohtuprotsessil ei kaebanud ükski süüalustest, et nendega oleks halwasti ümber käidud.

Küll aga tuli ühel teisel maal asju ette, mis umbes seda laadi on, kui siin ette on kantud, nimelt õndsas Wene riigis aastal 1906—1907. Jaltas oli kindral, väga kuulus kindral, kelle nimi oli Dumbadse; seda nime peaks ära unustama, hea, et teda

mitte enam ei pruugi tarvitada. Sellel herral oli kombeks, awada tuld oma walitsemisraioonis paremale ja pahemale poole, nii kuidas kindralile ja kaitsepolitsei südamele hea näis olewat. Sellel kindralil olid selleks ka erakorralised wolitused ja tema endises walitsusraioonis leidub praegugi waremeid, mis suurtükkide ja kuulipildujatega läbi lastud ja pärast põlema süüdatud. Teistest riikidest ei leia meie niisugust politseipraktikat. Küll aga teame Inglise politseist lugusid, kus on kurjategijaid 3, isegi 4 päewa piiratud ja siis ikkagi ilma tuleandmata ära toodud.

Kui herra siseminister arwab, et Eesti wabariigis selles asjas teistsugused mõisted peaks olema, et tema kaitsepolitsei praktika ainuõige on, siis ei ole herra siseminister Einbund mitte demokraatlise riigi kohase administratiiv tegewuse sisuga ennast küllalt tutwustanud. Ka see materjaal ise, nimelt, see ametlik materjaal, mida herra siseminister siin ette kandis, ei ütle kuigi palju. Mina ei taha mitte kahtlust awaldada, et arst ei ole oma parema teadmise ja äranägemise järele tunnistanud, ega wõi ka mitte ütelda, et need wõimud, kelle poolt seda asja toimetati, oleks püüdnud asja wale walguses paista lasta — seda ei julge ma mitte oletada — aga ainuke tunnistaja, keda selles asjas üle kuulati, oli kaitsepolitseinik, ja kuidas teie arwate, kas pidi see kaitsepolitseinik iseenda wastu süüdistust tõstma. Mina tean ka sarnaseid uurimisi, mis oma iseloomu poolest seda juhtumist meele tulewad. See oli Riias jällegi 1906—1907 a. Seal oli kaitsepolitseil — ohranal — kombeks inimesi peksta ja piinata ja teise ilma toimetada. Ühel niisugusel juhtumisel, see käis kellegi lätlase kohta, kes sõjakohtu poolt ära oli nuheldud, tehti uurimisel selgeks, et mitte wangi ei olnud kaitsepolitsei poolt peksetud, waid et wang oli weel kaitsepolitseid peksnud. Ja ometigi olid sellel inimesel käed ära murtud ja ta suri pärast nende wigastuste kätte.

Iseäralik oli herra siseministri seletus, et herra Soans'i wastu küllalt süüdistuse materjaali olla olnud, et ta pörandaaluses töös üks tähtsamatest tegelastest oli ja pörandaaluste kommunistide kollektiivide liige oli. Kuid imestamiswäärilisel kombel leian mina herra Soans'i kui Riigikogu liikme, siin istuwat, ilma et ta wastu oleks mingisugust kohtu-uurimist algatud. Kui nüüd kaitsepolitseil ja siseministril täpipealsed teated olid, miks ei ole siis asjale seaduslikku käiku antud, siis kui asi päwakorrale tuli. Juba see näitab, kui palju

see ametlikultkogutud materjaal sündmusi, mis seotud olid herra Soans'i arreteerimisega, õiges wärwis kujutab. Kaitsepolitsei olewat näinud, et katuselolew inimene ennast ei olla liigutanudki ja lisab kohe juure, et see inimene nähtawasti sõjariista waadelnud. Wäga imelik, et see inimene mitte weel koguni suurekstegewa klaasiga seda sõjariista ei waadelnud. Meie oleme harjunud arwama ja mõtlema, et kui keegi tuld tõmbab, et ta siis seda ikka paberossi süütamiseks teeb. Igatahes selgus, et kaitsepolitsei agentidel, kes Soans'i püüdnud olid, kõigewähematki hädaohtu ei olnud. Inimene istus katusel ja wäga imelik asi, et ta peale tuld awati. Õeldi, et ei leitud luuki katusele üles, kuid pärast leiti see ometigi. Aga siis oleks wõinud kaitsepolitseinikud, kas wõi katusele augu rauida, sest see inimene istus katusel ja ei läinud kuhugi. Pealegi oli kaitsepolitseil aega seda maja, kas wõi 6 kuud piirata, see inimene oleks ikkagi, kas 15-mal ehk 20-mal päewal alla tulnud. Ehk kaitsepolitsei oleks pidanud sinna katusele redeli ehitama, et seda inimest sealt alla tuua, sest mingisugust hädaohtu tema poolt olla ei wõinud. Kuid siiski awatakse tuleandmine.

Kuidas on see kokkukõlas juba muinasjutuliseks-saanud sõjaseaduse järk-järgulise ärakaotamise looga? Kui oli tarwis rekwireeritud maja tööliste organisatsioonide käest ära wõtta — ma ei taha seda sündmust ennast hinnata, aga ma nimetan seda nagu fakti — kui oli tarwis maja ära wõtta, siis oli päwakorral sõjaseaduse ärakaotamine. Kui aga leiti inimene, kes katusel kükitas, ja sealt mitte alla ei tulnud, siis ei olnud sõjaseaduse kaotamisest juttugi. Rekwireerida ei tohi, seda ütleb meile järk-järguline sõjaseaduse ärakaotamine. Et katuselolewa inimese peale jahti pidada... see on wäga iseäralik ja iseloomulik asi, mida peab alla kriipsutama meie walitsuse järk-järgulise sõjaseaduse kaotamise asjus ja seda ma tahtsin siin kinni naelutada. Olgu weel kord öeldud, et ühelgi demokraatlisel maal sarnast jahipidamist inimeste peale ei tunta, ja ei leiduks ka mitte wist wõimusi, kes sarnase politsei omawolilise tegewuse kaitse alla wõtaks. (Kiiduawaldused pahemal pool.)

Rkl. J. Piiskar (is.): Meie, mu herrad, ei lähe mitte ületrumpamise peale, nagu seda arwatakse seal pool, kus praeguse sündmuse puhul hirwitatakse, kus lastakse enesele sellest kurwast sündmusest mis kannataja ise siin kujukalt ette

kandis, lõbu saada, nagu see Rooma ajal tsirkuses wõi Hispaania härjawõitluse puhul sündis. Seda ma tahan kõige pealt kinni naelutada neile, kes arwawad heaks hirwitada ja juba enne, kui mina jõuan suu kõnelemiseks lahti teha, tulla mingisuguste kihwtiste märkustega. Ja nüüd lubatagu mind asja juure üle minna.

Siin ettetoodud tõsiasjade peale ei ole saadud mingisugust wastust. Toonitatakse, ei olla enam selleaegist walitsust, kes wastata wõiks jne. See on imelik, et meile ikka wastatakse, et see teise walitsuse ajal sündis. Kas ei olnud siis ka seekord walitsus olemas, ja kes olid siis õieti need, kes sel ajal portfelle kandsid, kuna meil nüüd aga toonitatakse, et meie ei saa selle peale wastata, meie oleme alles walitsemas sellest ja sellest ajast peale. Kas oli siis walitsus wõi mitte? Minu teada oli ta, ja kui walitsus oli, siis peab tema ka teadma, mida tema mõjukonnas on tehtud isikute wahelduse peale waatamata.

Kui nüüd asuda sellele sündmusele lähedale, siis selgub siin, nagu juba eelkõneleja iseloomustas, akt, mis ei lase ennast mingisuguse seaduslikkuse piiridesse mahutada, waid on wägiwallaakt, kõige halastamatamal kombel. Ei katsutudki siseministri poolt poole sõnaga toonitada, et kinnipüütaw sõjariistus oleks olnud, ja ei ütle ka need protokollid, mida on teinud kaitsepolitsei, kellede kohta herra siseminister ütles, et nad wäga patriootilised olla, et tagaäetaw sõjariistus oleks olnud, sõjariista tarwitanud, wõi ära põgeneda oleks katsunud. Ei midagi sellesarnast, waid nii nagu iseloomustatud, isik istus katusel, wõib olla, et oli tal seal isegi mingisugune täheteadusline ülesanne. (Naer paremal pool.) Jah, hirwitage, ma palun weel kord, hirwitage, selleks olete meistrid. Ei ole kindlaks tehtud, miks see isik seal katusel istus ja kas tal üleüldse põgenemise mõtet oli. Selle inimese peale awati tuli ilma, et selleks mingisugust põhjust oleks olnud. Edasi, ütleb herra siseminister, et Soans oli otsitaw isik. Eesti wabariigis wõib palju isikuid olla, keda otsitakse ning, kes wäga otsitawad on ja wõib olla on neid tulewikus weel rohkem. Mispärast aga seesama siseminister Einbund, kes sel korralgi minister oli ja nüüd jälle on, püüab nüisugust nägu teha, nagu ei oleks tema selle siseministri K. Einbundi, kes minewa aastal augustikuul siseminister oli, tegude eest mitte wastutaw, mispärast siis seesama siseminister ei lasknud esitada materjaali, mis oleks

ära näidanud, mis põhjal see seltsimees otsitaw oli, kuna minister ise ju nimeias, et ilma tema korraldusteta sarnased aktid kokku ei seata. Kui see isik sealt katusel kätte saadi, siis ei olnud temaga muud teha, kui haigemajasse wiia ja kui teda juba sinnamaale arstitud oli, et oma wigaste luu-liikmetega komberdada wõis, siis saadeti teda wälja, kuna aga siimaani ei ole mingisugust kaebtust tema wastu alustatud, ega teda mingisuguse kohtuprotsessi põhjal wastutusele wõetud. Ma küsin otsekohe herra siseministri käest, mispärast oli see inimene otsitaw?

Minule on meele jäänud minewast aastast, kui teatawad sündmused arutusel olid, kui herra siseminister, nähtawasti wististe halwa seedimise tõttu, laskis 61 inimest wälja saata mingisuguse poliitilise streigi, wõi jumal teab, mis põhjusel, et tema siis ütles sel korral, et 61 inimest on wälja saadetud, ühte ei saadud aga kahjuks mitte kätte ja ma järeldan sellest, et see üks seltsimees Soans oli, keda sel korral „kahjuks“ mitte kätte ei saadud. Ehk on herra siseminister nii lahke, ja ütleb nüüd, kui paljude isikute kohta neist 61 on tal korda läinud selgeks teha, et nad riigi äraandjad olid. Minul on aga andmeid olemas, et suuremale osale neist wäljasaadetutest on lubatud Eesti wabariiki tagasi tulla ja et nende wäljasaatmiseks põhjust ei olnud. Ka selle ühe tagaotsitawa kohta ei ole neid mitte. Kui ühte inimest taga otsitakse, siis peab teda millegiks tarwis olema. Kui salapolitsei kedagi taga otsib, siis peab see olema mingisugune kurjategija ja kui sarnane inimene kätte saadakse, siis antakse tema seaduswõimude kätte trahwimiseks. Seda ei ole aga mitte tehtud.

Mis sellesse puutub, et tema üleskutseid laiali laotas, siis ei ole see millegagi tõendatud. Seltsimees Soans wastas ise juba selle peale. Nüüd tahan peatada nende asjaolude juures, mis herra Einbund siin ette tõi ja millele taheti hirmus suur tähtsus anda. Kõige pealt jutustati selle tõenduseks, et seltsimees Soans tingimata sõjariistus oli, järgmist: keegi, wist politseiagent, on kunagi, mitu päewa warem, wõib olla üks, kaks päewa, seda ei saanud kindlaks teha, seal plangil inimest kas rippumas wõi rinnuli näinud, kes on midagi käes hoidnud. Ma ei kujuta ette, mis temal pidi käes olema, mida pimedas tähele panna wõidi. Kas seltsimees Soans ennast mitte üheks kuuks moonaga ei warustanud pörandaalla minnes, nagu herra Einbund seda arwab. Siis ei jäänud kaitsepolitsei

agendil muud midagi üle, kui wõttis ruttu oma laterna, walgustas ja nägi siis, et see oli rewolwer. Mina arwan, et herra Einbund peaks teadma, et kaitsepolitsei agent oleks pidanud ometigi tundma rewolwrit, teadma, et see ei ole riistapuu, mida üle hoowi pimedas wõiks näha. Kas herra Einbundil ei ole piinlik niisuguste faktidega, kui salapolitsei „uurimismaterjaaliga“ esineda? Ma ütlen, see on paroodia. Seda oleks wõinud ära kasutada selleks, et näidata, kui wilets ja saamatu see politsei on, aga siin tuuakse need andmed ette, kui faktid, mille peale süüdistust põhjendatakse.

Tähendab, inimene läheb hoowi, näeb seal mingisugust kogu, kas riie, wõi kott, ei wõi kindlasti ütelda, wististe Soans, jookseb plaginal wälja ja jutustab teisele, et seal oli 150 Soans'u ja kõik olid sõjariistus. Niisugune wäärtus on sellel materjaalil, ja muud midagi. Ja teine samasugune asi on see, et olles korstna juures öösel, kus niipalju walgust oli, et inimest teise maja katuselt wõib näha, inimene tõmbab tikku, et waadata seda imelikku riista, rewolwrit. Kui meie ühelt poolt silmas peame seda ja teiselt poolt arwesse wõtame neid asjaolusid, et on pärast tehtud aktid, kus ei ole mitte tõendatud mingi sõjariista leidmist, siis on selge, et Soans ei olnud sõjariistus.

Edasi toonitati, et akt ei tõenda Soans'u peksmist, wigastusi jne. Meie teame aga väga hästi, kuidas need aktid tehakse. Herra Einbund tõi näituse, et waadake, ükskord meie wõtsime wangimajas ülekuulamise ette ja tegime nii ja niisuguse akti nende ja nende allkirjadega. Lubatagu tuua üks näitus sellest, kuidas neid akte tehakse. Herra siseministri aktide hulgas peab olema üks akt, mis kirjeldab juhtumist Pärnumaal. Mina ise olen tema algataja ja olen selle materjaaliga tuttaw. Seal oli ülekuulamise inimesi pekstud. Kõrwalised inimesed olid saalist wälja wiidud ja siis ülekuulatawad läbi pekstud, ning sel teel neilt tunnistused wälja pressitud. Ja kui siis neilt hiljem küsiti, siis tunnistasid peaaegu kõik ühest suust: „Ja muidugi, on karmilt ümber käidud, aga meie ei süüdista selles kedagi.“ Seal oli kümnekond inimesi, kes nii ütlesid ja ainult kolm julgusid ütelda: „Mul wõeti habemest kinni ja löödi käpaga näkku, aga ma ei süüdista sellepärast kedagi.“ Ja see on päris arusaadaw. Sel silmapilgul, kui olid ukseid herra siseministri ja nende taga, kes temaga kaasas olid, kinni läinud, ei ole wabariigi wangihoones inimestel mingisu-

gust garantiid, et nendega sama lugu ei juhtuks, kui see, mida Pärnumaal uurimas käidi. Ja waadake, just see, et sa inimeste käes oled, nende wõimu all ja, et mitte uusi kitsendusi ja piinamisi wälja kutsuda, sunnib kõik alla neelama ja ütleva: „Jah, kõik on kõigeparemas korras“.

Kust küljest meie asja peale ka ei waataks, ei leia meie midagi muud, kui ainult seda, et kaitsepolitsei igasuguste abinõudega püüab oma seisukohta põhjendada ja arusaadawaks teha ja selles mõttes ära kasutab kõik, isegi kõigewõimatamad asjad ja jutustused, et kuidagi wiisi enese tegudele kaitset leida. Tahaksin veel alla kriipsutada ühe herra siseministri seisukoha, mis väga iseloomulik näib olewat, sest et ta just praeguse demokraatlise poliitika juhtidele algwõtteks on saanud. Tema jutustab siin, et kommunistid Tartus patriootilise politsei maha lasknud, aga sealsamas jätab ta ütlemata, missugused andmed on temal tõenduseks, et need just kommunistid olid. Tema ütleb, et politsei töötab rööwmõrtsukate ja kommunistide wastu. Täheandab, tema seab hulga inimesi, kelle hulgas wõiwad olla kõige ideaalsemad isikud, kes kellegi juuksekarwa ei taha kõwerdada, ilma mingisuguse wahe tegemiseta rööwmõrtsukatega ühe pulga peale. Kas see ongi see õigusline riik, mille kohta herra Einbund omal ajal raamatugi kirjutas, kus siseminister tuleb ja ütleb, et teatawa ilma waate poolehoidjad on sarnased rööwmõrtsukale? Kui herra Einbundi seisukoht üleüldiselt teatawaks saab, siis hakkawad ta agendid endid sellekohaselt ülewal pidama ja homsest alates seisame meie veel palju järsuma terrori ees, mis kõik sennised wägitoad enese warju jätab.

Ilma, et nüüd üksikasjadesse veel tungida, on minule selge, et seltsimees Soans'u püüdmine ühenduses oli läinud aasta sügisest-suwe olnud streigiga, kus 61 isikut wälja saadeti. Ei ole aga siinamaani kindlaks tehtud, ei õieti ühegi nende kannatajate kohta, et nad mingisugused kurjategijad olid. Muu seas ka seltsimees Soans karistataw ei olnud. Siis on aga tema otsimine ja tema kinniwõtmise kuritegu ja ma arwan, et just käsuandja korralduses seisab pea-kuritegu. Politseiagendid olid käsutäitjad; nad toimetawad niiviisi kuidas ülemuse arwamine on. Kui ülemus arwamises on, et werised wõttes õigustatud on, siis tarwitawad nemad ka sarnaseid wõtteid. Kui aga ülemus leiab, et inimlikult tuleb talitada, siis tehtaks ka sedawiisi. Peawastutus selles asjas langeb selle peale.

kes need agendid lahti laskis ja kes nad teatawas mõttes liikuma pani: ses mõttes on siin tegemist otsekohese kuriteoga, sest ässitatakse agendid selle kallale, kelle vastu absoluut midagi ette tuua ei ole.

Ma pean veel kord alla kriipsutama seda ässituse momenti, nimelt selles mõttes, et herra Einbund siin sidudes teatawat poliitilist ilmawaadet rööwmõrtsukatega, ka seda ässitustööd on teinud ja võib karta, et juba warsti hakkame sealt wilja nägema. Meie muidugi kannatades ja teie, mu herrad, hirwitades. Ma ütlen, herra Einbund ei tee sarnast ässitustööd mitte ainult Riigikogu kõnetoolilt, waid seda tehakse ka häälekandjate kaudu, mis tema parteile ligidal. Ta terwe rida häälekandjaid on ses sihis hüüdma pandud. Neis ässitatakse üles teatawate ilmawaadete vastu isegi siis, kui nad ideaalsemat laadi oleksid. (Amberg koha pealt: Minge Wenemaale).

Herra siseministri seletus ei rahulda mind mitte ja sellele herrale, kes mulle Wenemaale soowitab minna, ütlen, et meid ei lasta Wenemaale minna, meie eest on Wenemaa piir kinni, aga needsamad herrad, kes Wenemaal käiwad igasuguste kurjeeride ja teiste passidega, lööwad seal suuri warandusi kokku ja toowad kaasa miljonid. (Kiiduawaldused pahemal pool).

Rkl. J. Allikso (kom.): Meie oleme näinud, kuidas herra Einbund õiguste korraldajana üles on astunud. Ta on näidanud, et nende ilmawaate poolehoidja inimestega ei saa teisiti ümber käia, kui rööwmõrtsukatega; tema näeb ette, et tulewal aastal politseinikka maha tapetakse ja talitab nüüd sedawiisi kommunistide vastu. Kui nüüd herra siseministri, herra Einbund'i politseinikka maha lastakse, siis nagu siin eelpool tähendati, oli see ka ette ära nähtud. Sellest näeme, et need andmed on tõesti ümber töötatud ja meil on põhjust seda tõesti ette aimata, et kas tema kohta mitte samasugune kord maksuma ei saa, kui, näituseks, aasta tagasi kommunisti kallal tarwitati. Mina olen kindlal arwamisel, et kas nüüd niisamasugune kord ei ole maksew, kui siis, kui seal majakatusel istudes keegi kuulidest läbi sai lastud. Mina vähemalt ei tea seda kindlasti, kuid ma wotan niisuguse näituse. Nüüd on aasta möödas ja siseministriks on seesama Einbund. See on otsekohene näitus, et inimene wõis niisugusele seisukohale asuda, kuid herra siseministril Einbund'il ei ole õigust seda ette tuua. Kui siseminister herra Einbund ikka niiviisi õiguslise korra jaluleseadmisele asub ja

seda edasi jätkab, et siis wõib olla herra Einbund oma erakonnaga, kristliku erakonnaga ja taewaliitlastega kokku, kes praegu mingisugusest korrast teada ei taha, seda korda ka maitsta saawad ja et ka nende vastu niisamasuguseid abinõusid tarwitatakse, ja siis seda rohkem niisugune seisukord kaswab. Ma kriipsutan alla, et kaitsepolitsei oma kasuks oli protokolleerinud.

Walitsuse wastust ära kuulates, paneb Kommunistiline Töölisteriühm järgmise ülemineku-wormeli ette:

1) Riigikogu tunnistab, et wabariigi kaitsepolitsei tegewus Johan Soansi' weristamises kõigeülbemat ja tooremat wägiwalda tarwitanud, mis keskaja inkwisiitsioonist mitte lahku ei lähe, waid veel hullemat on, mõistab Riigikogu wabariigi kaitsepolitsei tegewuse hukka, 2) kohustab Wabariigi Walitsust Soansi' weristajaid seaduslikule wastutusele ja karistusele wõtma, 3) kohustab Wabariigi Walitsust selleks korraldust teha, et tulewikus ilma süütalt tapmisi ega kinniwõtmisi ette ei tuleks.

Rkl. P. Abramson (is.): Eesti nõndanimetatud demokraatlise wabariigi kaitsepolitsei ohwri, Riigikogu liikme Soansi' seletust ära kuulates, tuli minule meele minu lapsepõlwest üks pilt, mis nimelt selles seisis, et minul oli õnnetus kõrwalt näha, kuidas keegi sea seljas istus ja temale nuga kurku toppis. Sellel pildil on palju ühist rahwaesit. Soansi' weristamisega. Siin on analoogiline paralleel olemas: peeti jahti kaitseta inimese peale, nagu mõne looma peale. Kui ära unustada kõik wahed kõik poliitilised waated, peaks iga inimene, kellel wähegi inimesewerd südames, jälkust tundma sarnase teo vastu. Inimene, käies oma emotsioonide, instinktide järele, pidi oma isiklikku elu warjama, kui terwe kari timukaid tema kallale tungis.

Herrad Riigikogu liikmed! See ei ole ainukene juhtumine, ainukene „kurb“ juhtumine, mis meie kaitsepolitsei käsul ja ettewõttel sündinud. Ei! Sarnaseid „juhtumisi“ on palju. Mina ei wõta näitusi selleks mitte mõnest „Rõhutud Häälest“, waid tuletan meele üht põllumeeste „Kaja“, mis enne Riigikogu walimisi umbes järgmist teatas: Kusagil maanurgas arwab kaitsepolitsei mingisuguse salakoosoleku olewat. Ta mobiliseerib oma agendid ja paneb nad akna ette walwama. Kui need agendid arwawad, et seal majas salanõu peetakse, hakkawad nad sinna maija laskma. Tagajärg on see, et peremees, tema

naine ja sulane haawata saawad. Ühe sõnaga, seal sünnib midagi sarnast, millest korralikumõistusega inimene ei oska aru saada. Pärast, kui see on sündinud, selgub, et siin on jälle „eksitusega“ tegemist. Niisuguseid eksitusi on aga sada ja tuhat, neid tuleb iga sammu peal ette.

Kui siin kõneldakse, et kaitsepolitsei ei peksa, siis ei tea ma oma isiklikust praktikast seda mitte. Kusagil maal tarwitseb aga kellegil sinu peale politseikordnikule üht kirja kirjutada, siis tassitakse sind kaitsepolitseisse, hakatakse piinama ja sinu käest igatsorti „teateid“ nõudma — katsutakse, nii öelda, su süda ja neerud läbi. Kaitsepolitseis tahetakse sinu käest teada saada, mis sina oleks wõinud teha. Kui sina kaitsepolitsei asutusse treppidest üles lähed, näed, et seal on 1000 ust. On väga tõenäoline, et nendest uuestest inimeste kallale tormatakse. Tuleb weel arwesse wõtta seda toorest tooni, mis kaitsepolitseis inimeste wastu tarwitusel, ja seda tendentsi, et igas inimeses peab olema kahtlemata mõrtsukas, timukas ehk kommunist, kes tahab seda, nõndanimetatud Eesti demokraatlist riiki kukutada. Ma arwan, et sarnases „õhkkonnas“ wõib ette tulla peksmisi, olgugi et ma oma isiklikust praktikast, niipalju kui mul nende herradega on tulnud sõnawahetuses olla, tõendada seda küll ei wõi.

Kuid asi ei seisa mitte selles. Asi seisab selles, et herra siseminister tahab, nagu juba minu eelkõneleja on toonitanud, tahab ägedalt, nii öelda, ennastalgawalt enese „kaitsewaime“ kultiveerida. Neid „kaitsewaime“ on wist tuhanded ja sadanded. Nende arwu ma otsekohe ei tea, kuid arwata wõib, et terwe maa neist kubiseb. Herra siseminister tahab neid „waime“ julgustada uutele wägitoodele. Mina pean selle peale tähelepanemist juhtima ja toon ühe näituse ette: Asutawas Kogus, 61 töölise väljasaatmise küsimuses, astus seesama siseminister, kes ütleb ennast nüüd teise siseministri olewat, kui ta Asutawa Kogu ajal oli — Asutawas Kogus astus seesama siseminister oma kaitseinglite eest wälja, kaitses kaitsepolitsei ametnikka, kaitsepolitsei instituuti, kaitsepolitsei tegewust ja kui ta selle kaitsemise oli lõpetanud ja oma materjaalid ja mapid kaenlasse haaranud, läks ta siseministeeriumi ruumidesse, milliste ruumide lähel teda kaks tsiwiilriietes herrat kallistama tõttasid. Need kaks herrat pidid kahtlemata kaitsepolitseinikud olema. Need ruttasid oma ministrit-kaitstjat ja julgustajat tänama.

Herra siseminister on kirjutanud raamatu „õiguslik riik“. Seal öeldakse ka inimesel õigused olewat. Kuid mis on õieti siseministri ja kaitsepolitsei praktikas järele jäänud inimese õigustest, kui inimese peale sarnasel wiisil jahti peetakse, nagu ma pildi ette tõin seatapmisest, rahwaesitaja Soansi weristamist sellega wõrreldes. Mis on meil järele jäänud ka „õigusliku riigi“ põhimõtetest? Mitte midagi! See on ainult pettus, see on wale, et meil õiguslik wõi koguni demokraatlik riik on olemas. Kui meil oleks demokraatline riik, siis wõiks ära kaotada sõjaseadus, siis wõidaks anda nendele inimestele amnestia, kes on sunnitud selle demokraatlise riigi wastu nii ehk teisiti talitama. Kuid seda kardetakse teha. Meil on walge-terrori riik. Siin on walitsemas timukate woli. Timuka kirwes on wibutamata inimese pea kohal ja on teda alalõpmata ähwardamas. Timukas ise hirwitamas ja pidutsemas. See on meie jõhker kodanlus, see vähemusesolew käputäis.

Arusaadaw, et selle käputäie kaitseks on tarwis sõjaseadust, kaitsepolitseid, selle tuhandete agentidega. Ühelt poolt tekib igapäew uusi miljonääre juure, kes söowad, joowad ja prassiwad seda, mis töölisekäsi on ilma loonud. Teiselt poolt kaswab aga nälja ja häda kuristik, mis ikka sügawamaks läheb. Ma näen, mu herrad, et klassi wastolud ikka terawamaks lähewad ja tahes wõi tahtmata seisame meie suurte sündmuste eel, sotsiaalse rewolutsiooni eel. Omal ajal, tsaariwalitsuse ajal, tarwitati rewolutsiooni wastu „abinõusid“. 1905 ja 1906 a. suruti rewolutsioon maha, kuid 1917 aastal puhkes tema uuesti lahti. Kui meil kaitsepolitsei agentide abil kawatsetakse midagi maha suruda, siis ütlen ka teile, herrad Riigikogu liikmed, see ei lähe korda. Seda ei jõuta maha suruda, sest tööline, kes surutud madalale, kes peab sealt waatama kadusega selle peale, kuidas tema tööwaewa raisatakse ja prassitakse, — see tööline peab wõtma, mis tal õigus on wõtta. (Paremalt poolt: Teie ei ole tööline.) Ma arwan, et käesolewas küsimuses wõib töölisklass järelduse teha: senni, kui walge-terror kestab, korduwad ka klaperjahid töölise wastu. Mina tuletan aga seda meeles, et töölisklass kunagi ni w erejanuline ei ole, nagu seda kodanlus on; ma tuletan ka seda meeles, et tööline kunagi hirwitama ei hakka, nagu siin herrad kristlased naersid, kui kõneldi inimese werewalamisest. Kristlaste naer tuletab mulle meeles lugu Naatsareti puusepa pojaga, kus kisendati:

„Poo risti, poo risti!“ Mina arwan aga, et ristipoomisel on ka kord oma piir olemas! (Meeleawaldused publikumi seas.)

Juhataja K. Wirma: Ma palun publikumi mitte mingisuguste meeleawaldustega siin eksitada. Sõna on wabariigi siseministril.

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad. Käesolew asi kujuneks sisulikult waeluseks minu ja Soans'i wahel. Soans ise, kui kannataja tuleb oma tõendustega, mida meie wõime uskuda ja mitte uskuda. Mina aga toon andmed ette, mis mina siseministeeriumist olen wõtnud. Loomulik, et ühed, kes asjast huwitatud on, põhjendawad ennast Soans'i isiklikkude ütelduste peale, mina aga objektiivse materiaali peale. On loomulik, et niisugust asja peaks arutama kohus nende andmete põhjal. Kas on kaitsepolitsei ametnik õigustatud laskma wõi mitte, selles seisab kogu küsimus. Teie ütlete, et temal seaduslikult õigust ei olnud, mina aga ütlen, et nende andmete põhjal, mis sellekordne ülemus, nimelt kaitsepolitsei ülem andis, ei leidnud mitte wõimaliku olemat oma ametnikku kohtulikule wastutusele wõtta. Soans oleks pidanud niisugusel puhul wabariigi prokurööri poole pöörama ja näitama, et tema kallal on kuritöö toime pandud ja on sõjariista tarwitatud. Nüüd kuuleme meie aga, et Soans on juba mitu kuud rahulikult elanud, ilma et oleks wägiwallatarwitajaid wastutusele wõtnud. Et aga oma agitatsiooni wälja pilduda, tuleb tema ja astub wälja, nüüd, kuna ta arwab, et ta Riigikogu liikmena seda siit kateedrilt wõib teha — selleks, et wõimalust tarwitada wiha ja waenu sünnitada. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga teie ei annud ka Soans'i kohtu kätte). Aga, kus olite teie siis, kui teil waja oli ennast kaitsta? Nüüd tulete ja astute wälja, et teie wastu on wägiwaldada tarwitatud, on kuritegu toime pandud. Teie teadsite, et wabariigi prokuröör oleks wägiwallatarwitajad kohe wastutusele wõtnud, kui otsekohene ülemus, teie arwates põhjuseta, seda teha tõrkus. Ka ametnikud on meil kohtualused. Selleks, et eelmise walitsuse asju 4—5 kuud hiljem arutusele kiskuda, on teil oma kindlad agitatsiooni alused ja kawad, mida teie kohtuga mitte ei oleks kätte saanud. Nüüd teete aga niisuguse stseeni, wana materiaali ära kasutades, et kommuniste ja iseseiswaid sotsialiste, neid meie riigikorra otsekoheseid wastaseid ja seltskonna korra kukutajaid wälja lasta paista, nagu oleksid nemad wäga ideelised wõitlejad ja mitte ühed seltskonnakorra wägiwaldsed kuku-

tajad. Ja kes usub, et need herrad ei kawate Wabariigi Walitsust kukutada?

Austatud Riigikogu liikmed! Kogu see küsimus seisab selles, kas on seaduslikult talitatud wõi ei ole. Ma ütlen, siin ei ole kuritegu ja wägiwaldada, kui küsimust lahendada puhtsüdamliselt, aga mitte agitatsiooni tagamõttega. Edasi on teine küsimus, kas oli kaitsepolitsei ülemal õigus arreteerimiseks käsku anda. Siin öeldi, kaitsepolitsei ülemal seda õigust ei olnud, sellepärast, et pärast ei ole Soans'i wastu mingisugust süüdistust üles tõstetud. Ma tõin aga juba lühidalt ette, missugused andmed sel korral Soans'i wastu figureerisid. (Wahelhüüe: Teie ei toonud fakte ette). Ma arwan, praegusel korral ei ole mul tarwis neid uuesti korrata. Seda tehakse kohtu ees. (Wahelhüüe: Neid ei ole!). Hiljem sai teatawaks, et Soans kandideerib Riigikogu nimekirjas, mispärast wiimase walitsuse siseminister selles asjas, nagu ma täna järele waataisin, otsuse teinud, et arwesse wõttes, et Soans figureeris Riigikogu liikme kandidaadina, tema wastu süüdistusasi lõpetada. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kui õrnatundelised! — Naer.) Ja nüüd ma wõin edasi ütelda, et see asi ei ole weel mitte lõpetatud. Soans'i asi on tõesti õrnatundelikkuse pärast seisma jäänud. Nüüd on Soans'i asi unesti käigu saanud nendesamade andmete põhjal, mis tema wastu siin tõsteti. Soans'i ei oleks mitte wõidud arreteerida, sest tema wastu ei tõstetud süüdistust, arwate teie. Soans'i wastu lõpetati aga süüdistus ilma põhjuseta, ütlen mina. Ja ma wõin weel rohkem ütelda. Palun, austatud Riigikogu liikmeid, mitte unustada, et sel korral üleüldise poliitilise streigi ajal, walitses meil ikkagi sõjaseisukord ja sellele wastawa seadusliku korra järele on kaitsepolitseil õigus süüalust arreteerida, kahe nädala jooksul kinni pidada, ja siis, kas wabastada ehk süüdistus ette panna. Niisugune on seaduslik kord ja Soans'i arreteerimise juures ei ole sellest üle astutud.

Et meil niisugune kord maksmas, siis on tõesti ebamäärane mingisugusest walgest terrorist, miskisugusest mitteõiguslikust riigist kõnelda. Ma paluksin, herrad kommunistid ja herrad iseseiswad sotsialistid tõesti öelda, mis asjas walitseb meil praegu walge terror, kui isegi minu ajal — nii kui teie iseäranis minu peale näitate, — masselisi arreteerimisi ette pole tulnud. Kas on wiimasel ajal üleüldse arreteeritud, ja kui on, kas ilma põhjuseta. Minu ajal on kaheksa pörandaalust kinni

wõetud, nendest lasti kaks lahti, kuus on nendest kohtu kätte antud. Anti juba 4 päewal prokuröörile üle. Tooge meile ette, kus on see terror, kus on meil mahalaskmised, nii nagu teie neid kirjeldate.

Seesama Riigikogu liige Wanja esines minu juures arupärimisega, et kuidas teil on maha lastud Rahumäel kümme niisugust süüdlast jne. Ma teatasin neile ette, et seda ei ole olnud, ja kui on olnud, — siis kohtuotsuse põhjal. Kuulasin järele, andsin seda ka Riigikogu liikmele Wanjale teada, et maha on lastud kaks — üks nendest on rööwmõrtsukas, teine politseiniku tapja. Kaks inimest olid Rahumäel maha lastud. Teie tegite sellest arwust kümme, ja mitte üksi seda, waid andsite Eesti töölisteklassile teada, et Eesti wabariigis maksab walge terror. (Segased hüüded pahemal pool.) Mis jaoks teil need andmed tarwilikud olid, kas armastusest Wenemaa vastu, sest igast proklamatsioonist paistab välja, et see on armastusest selle vastu, et teie kord wõimu juures oleksite. Wõib olla, teete seda armastusest selle vastu, et teie kord kommissarid oleksite ja — ma ei taha ettekuulutaja olla — kas oskaja wõi oskamata käega seda riiki walitsete. (Müra pahemal pool.) Siin tahetakse öelda, et minu siseministriks olemise ajal Eesti wabariigis maksab mingisugune wägiwald, walge terror, siis olge lahked, herrad kommunistid, muutke seadused, sest sennikaua, kui meil praegused seadused makswad, pean nende järele käima. (J. Allikso kohalt: Missugune seadus käsib lasta wagusat isikut?) Teil, herrad kommunistid, ei ole mingisugust õigust nõuda, et mina makswaid seadusi ei täidaks; kui tahate teistsugust korda, siis tehke seda, kuid mina ütlen, et rahwas selle juures mingisugust õnnistust ei saaks.

Austatud Riigikogu liikmed, mina tõendan, et meil mingisugust walget terrori ei ole, mingisugust masselist arreteerimist, waid iga arreteerimine tehakse andmete põhjal, mille järele arreteeritud ka kohtuwõimule edasi antakse. (Naer ja segased wahelhüüded pahemal pool.) Kui tahate teistsugust õiguslist korda saada, siis sünnitage niisugune kord, et ühtegi kurjategijat ei ole waja wastutusele wõtta. Niisugusel korral mina muidugi siseminister olema ei saaks — seda wõib olla teie tahategi. Siis poleks waja kedagi arreteerida, aga praeguse korra ja iseäranis teie tegude pärast, herrad kommunistid, on see tarwilik. Palun seda, herrad kommunistid, arwesse wõtta. (Kiiduawaldused paremal pool.)

Rkl. E. Jonas (is.): Seltsimees Soansi asi on üksainukene akt sellest wägiwallasüsteemist, mis maksmas 1918. a. saadik. Esimesed walge terrori paugud kõlasid 17. detsembril Raatuse ees. Sellest ajast peale olete teie, kodanlised herrad ja kodanline herra minister, maksuma pannud walge terrori. Ma ei ütle mitte, et see terror suurem oleks, kui ta on Ungaris wõi oli Soomes — wõib olla, et on ta ka vähem, kuid teie ei saa salata, et ta maksmas on. Ta maksab praegu, ja kui teie tahate, wõin ma teile kümmed näitused sellelt alalt tuua. (Müra paremal pool.) Tartus, kui tulid Eesti wäed linna sisse, (Paremalt poolt: Jah, Tartu sündmused enamlaste ajal. Punane terror.), läks üks tööline — Porosna — uulitsale, kus ta kinni wõeti, ilma et tal ühtegi süüdi oleks olnud. Sugulased arwawad, et ta on riidu läinud mõne Eesti soldatiga ja see oli ta jõe peale wiimise põhjuseks. Wiis wersta Tartust eemal on raudtee wahiputka. Sinna ilmus salkkond ratsamehi, wõttis raudteewahi ühes naisega kinni ja tappis nad ära, 7-me aastast tütarlast üksi tuppa jättes. (K. Einbund walitsuse lauast: Kui palju teie ära tapsite, teie, kommunistid?) Teie teate wäga hästi, et meil terror maksmas, aga teie salgate, wõi vähemalt ilustate teda. Soansi laskmine Laulupidu uulitsal on üksainus moment, üksainus juhtumine terwes selles süsteemis.

Siin öeldi, et ei wõi mitte kommunistidega ümber käia glaseekinnastes, need on mehed, kes panewad sõjariistad nina alla. Mina ütles, kas on niisugust normaalset inimest, kes laseks enese kallal wastuhakamata wägiwalda tarwitada. Loomuliku inimese enesekaitse tung sunnib teda enesekaitseks tarwitama sõjariistu, ja kas ei ole kommunistid mitte need olnud, keda kõige rohkem on taga kiusatud, kellest ainult tarwis teada, et ta kommunist on, et tema peale rewolwitoru juhtida. Sarnastes rewolutsiooni wõitlustingimistes, kus üks pool wõimatu wiletsasse seisukorda asendatud, ei tohi oodata, et ta teile tagakiusamise puhul pai teeks. Teie ise olete ette kirjutanud need sõjariistad, millega kommunistid välja astuwad. Siin otsige põhjusi ise oma ja oma süsteemi juures.

Einbund tõi näituse ette, et hilja aja eest on Tartus üks kommunist politseiniku maha lasknud. Minul on see juhtumine ka teada. (Paremalt poolt: Ja muidugi, teie teadmisel.) See mees, kelle juurest tagaetawat otsiti, ei lasknud mitte, kuna Einbund tuleb tõendama, et ta lasknud

olla. Mina olin sel korral Tartus kesknõukogus ja sain sellest teada, kui minu käest tuldi pärima selle mehe nime. Üks asi on teada, et seda meest, kelle korterist kommunisti otsiti, on järgmisel päeval peksetud. Keegi naisterahwas läks wangimajja süüa wiima ja seal trehwas ta seda meest, kelle nägu oli werine ja üleni sinistes plekkides. (Pahemalt poolt: Wõiks minna vaatama.) Olge nii lahke, ega minul selle wastu midagi pole. Peksmisi on ette tulnud ja tuleb ette praegugi. Ma toon weel sarnase näituse: Karulas wõeti kinni 7 meest, pekseti awalikult mõisaõues läbi. (Paremalt poolt: Need olid enamlased.) Nad olid mõisatöölised, ja kui teie arwate, et töölised kõik enamlased on, siis olid nad muidugi enamlased. Fakt on aga, et senni Wabariigi Walitsus ega ükski ametwõim samme pole astunud, et nende meeste peksjad wastutusele saaks wõetud. Ma kordan weel, see on täieline terrori süsteem ja ma kriipsutan alla, et Soans'i peale laskmise akt ei ole mingisugune eraldi sündmus, ega mingisugune kogemata juhtumine, waid see on ainult üks lüli sellest terrori-ketist.

Kui nüüd herra siseminister tähelpanu selle peale juhib, et kui seltsimees Soans'ile liiga on tehtud, siis ta wastawatele ametwõimudele kaebada oleks wõinud ja otsekohe seda küsimust ette tooma pidanud. Mina küsiksin, kes wastutab selle eest, et kui Soans prokuratuuri poole oleks pööranud, siis teda samal päeval poleks arreteeritud ehk jällegi kuue kuuliga läbi lastud. Tuletage meeles Isborski sündmust, kus 26 inimest maha lasti. Mahalaskmises süüdlasi pole teie senni awalikuks teha suutnud. Kuidas wõis siis Soans kindel olla, et temaga samuti ei juhtu. Sellepärast ei wõinudki ta oma õiguse eest wälja astuda. Ma toonitan weel kord, et kõiki neid andmeid walge terrori alal silmas pidades ja rõhutatades, et Soans'i laskmine on üks moment sellest süsteemist ja on iseloomulik meie korrale, toetab meie rühm oma poolt kommunistide ülemineku-wormeli.

Rkl. J. Soans (kom.): Wäga austatud herrad. Mitme poolt paremalt poolt on küsimus üles tõstetud, miks läks Soans katusele? Ma seaksin teile wastu risküsimise: kui palju oleks teie hulgas neid, kes rahulikult paigale jääksid, kui wiis-kuus sõjariistus meest järsku tuppa tormawad? (Paremalt poolt: Kõik, kelle südametunnistus puhas). Ma usun, et igaüks ja teiegi igal tingimisel eest ära läheksite, kui jõud weel lubab. Siseministrile tema küsimise peale, miks Soans wastawatele ametwõimu-

dele ei kaebanud ega wabariigi prokuröörile seda asja ette ei pannud, wastan, et nagu siseminister isegi aktis ette tõi, on metallitöölise ametiühisuse juhatus Wabariigi Walitsusele kohe arupärimise ära annud selles asjas ja siis, kui mina haigemajas olin, tegi ka Tallinna ametiühisuste kesknõukogu just sedasama. See on ju fakt, et kaks arupärimist Wabariigi Walitsusele on ära antud.

Mis puutub sellesse, et Soans ikkagi otsitaw pörandaalune olnud, siis wastasin juba esiteks, kui kõnetoolil olin, selle peale, et ma mingisugune pörandaalune pole olnud. Mis puutub keelatud kirjanduse laialilaotamisesse, siis kordan jällegi, et minul selle kirjanduse järele tarwidust pole, sest ta on mul samuti peas, kui teil „Issa meie“. Mina ei ole seda kirjandust mingil kombel laiali laotanud ega pole seda mul ka tarwis. Mis puutub süüdistusesse, et töolisteklass streigi peale üle läinud, siis küsin, herrad, teie käest, mis teeksite teie sel korral, kui oleksite niisuguses olukorras, kui töolisteklass praegu? Kas tunneb ajalugu kunagi sarnast töolisteklassi rõhumist, kui teie seda praegu teete? Teie olete pannud inimesed 1½ kunni 2 kopikaga päewas tööle. Mina küll ei mäleta niisugust aega, kus niisugust päewapalka teeniti. Käisin ise noorespõlwes mõisas kartulid noppimas ja sain 25 kop. päewas. (Paremalt poolt: Mis teie ütlete Wenemaa palkade kohta?). See pole teie asi, kuidas Wenemaa palkadega on. Kordan weel, kui teie, herrad, sarnases seisukorras oleksite, iga silmapilk oleks teie streigi walmis, ja ei tea weel missuguste abinõudega. Nõnda ei saa teie kuidagi wiisi tagasi ajada walge terrori olemasolemist, see on tõesti maksew ja rõhunud just töölised sarnasesse seisukorda, et nad paljaste jalgadega peawad käima ja niisketes keldrites külmetama. Teie olete priisanud ja prassinud, lõbusalt elanud, pidusid ja pallisid pidanud ja seda kõik töölise rahaga. Teie lamate nõorkiigetes ja parandate oma terwist mudawannides, ilma et teie ise Kristuse kopikat oleksite teeninud; teie olete prassinud nende töölise kulul, kes warandused ilmakeha peal üles on ehitanud. (Käteplagin pahemal pool).

13. Waheaja- Rkl. A. Anderkopp
küsimus. (töer.): Ma teen ettepaneku 10-minutilist waheäega määrata.

(Hääletamisel wõetakse rkl. Anderkopp'i ettepanek nähtawa enamusega wastu).

Waheaeg algab kell 9,10 min. Peale waheaja algab koosolek kell 9,20 min.

Juhataja K. Wirma: Koosolek läheb päewakorras edasi. Selle küsimuse kohta on sisse antud ainult Kommunistlise rühma resolutsioon; kas enam mingisuguseid teisi ettepanekuid ei tehta?

Rkl. A. Palwadre (sd.): Eesti Sots.-dem. Töölisterühma nimel teatan: Meie leiame, et ei sõjaseadus, ega sõjaseisukord ei luba kaitsepolitseinikkudel niivõisi talitada, nagu nad talitasid sel korral, millest käesolewas küsimuses kõne on. Herra siseminister ütles, et kaitsepolitsei olla õigustatud olnud selleks sõjaseaduse põhjal, mis luba annab kaitsepolitseile inimesi arreterida ja neid kahe nädala jooksul kinni hoida, kuid arreteerimine on täitsa teine asi, kui see, millest siin räägiti. Ükski sõjaseisukorra korraldus ei anna luba inimese peale lasta, kes eest ei põgene, kes kohal on. Politsei võib seaduse järele lasta püüetawa peale, kui see põgeneb. Meie teame, et just seda põhjust politsei poolt sagedasti tarwitatakse. Sarnased lood ei sünni mitte ainult meil, waid ka wäga tihti mujal, kus wahekorrad kodanluse ja tööliste wahel õige terawad on. Tihti juhtub, et töölisi lastakse maha, ettekäände all, et nad olla katsunud põgeneda. Kuid dokumentides, mis herra siseminister ette kandis, ei räägita põgenemisest midagi; ametlikud protokollid räägiwad sellest, et Riigikogu liige Soans istunud katusel ja ei lähenenud mitte politseile, kuigi ta ka mitte ei põgenenud. Nii ei ole siin mingit seaduslist alust, et kaitsepolitsei oleks wõinud tuld awada Riigikogu liikme herra Soans'i peale.

Teine asi, mis herra siseministri poolt ette toodi, nimelt, et Soans ei esinenud prokuröörile kaebtusega tema kallal tarwitatud wägiwalla kohta. See asjaolu ei tee kaitsepolitsei tegewust seaduslikuks, ega õigusta ka mitte siseministri seisukohta, kellel teada oli kaitsepolitsei tegewus, ja siiski korraldust ei teinud oma poolt ametnikkude wastutuselewõtmiseks. Kui Riigikogu liige Soans mingil põhjusel ei tahtnud kaitsepolitseid wastutusele wõtta, siis ei tähenda see weel mitte, et ka siseminister sellepärast oleks pidanud loobuma ametnikkude wastutuselewõtmisest, kui need seadust on rikkunud, kui nemad nii arusaadawalt ja silmatorkawalt seadusest üle on astunud. Nii leiab meie rühm, et käesolewal korral siseministri seletus, et kaitsepolitsei on talitanud seaduslikul alusel, ei wasta mitte tõe, ei wasta mitte meie

seadustele, ja siseministri seisukoht, et kaitsepolitseid ei tule mitte wastutusele wõtta, ei ole meile mitte wastu wõetaw. Meie teame, et kaitsepolitsei on seadust rikkunud ja et teda wastutusele peab wõtma.

Ühtlasi ei wõi meie rühm ühineda Kommunistlise rühma poolt ette pandud ülemineku-wormeliga, sest et selles wormelis liig palju ülearust belletristikat on, ja oma poolt paneb Eesti Sots.-dem. töölisterühm järgmise ülemineku-wormeli ette: Siseministri seletusi ära kuulates, tunnistab Riigikogu neid mitte rahuloldawateks, leiab, et arupärimises ettetoodud asjaolud kaitsepolitsei tegewusest kohtulikku uurimist ning süüdlaste wastutuselewõtmist nõuawad — ja läheb päewakorras edasi.

14. Ülemineku-wormeli wastuwõtmise. Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid ei ole. Ma pean teatama, et Riigikogu liikme A. Tupits'i

poolt on järgmine ülemineku-wormel ette pandud: Siseministri seletusi ära kuulates Kommunistlise rühma arupärimise asjus, läheb Riigikogu päewakorras edasi. — Kas tehakse weel mingisugust ettepanekut? Muid ettepanekuid ei ole. Kuid ma pean teatama, et ma ei saa Kommunistlise rühma poolt sisseantud ülemineku-wormeli kahte wiimast osa hääletamisele panna, sest need ei ole meie põhiseadusega kokkukõlas, sellepärast, et need kohustawad Wabariigi Walitsust teatud asju tegema, mis meie põhiseaduse järele teha ei saa. Esimene pool aga wõib hääletamisele tulla. Ma palun sekretääri neid ette lugeda.

Sekretäär (loeb): Kommunistlise rühma ülemineku-wormel: Walitsuse wastust ära kuulates, paneb Kommunistline Töölisterühm järgmise ülemineku-wormeli ette: Riigikogu tunnistab, et wabariigi kaitsepolitsei tegewus Juhan Soans'i weristamises kõigeülbemat ja tooremat wägiwalda tarwitanud, mis keskaja inkwisiitsioonist mitte lahku ei lähe, waid weel hullemad on, mõistab Riigikogu wabariigi kaitsepolitsei tegewuse hukka.

Järgmine ettepanek on: Siseministri seletusi ära kuulates, tunnistab Riigikogu neid mitte rahuloldawateks, leiab et arupärimises ettetoodud asjaolud kaitsepolitsei tegewusest kohtulikku uurimist ning süüdlaste wastutuselewõtmist nõuawad — ja läheb päewakorras edasi.

Kolmas ettepanek on: Siseministri seletusi ära kuulates Kommunistlise rühma arupärimise asjus, läheb Riigikogu päewakorras edasi.

Juhataja K. Wirma: See wiimane ülemineku-wormel tuleb liht ülemineku-wormeliks lugeda; esimesed kaks on motiveeritud ülemineku-wormelid ning tulewad sellepärast enne hääletamisele. Sõna on hääletamise motiivide kohta rahwaesitajal J. Seljamaal.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Herra siseminister, põhjendades kaitsepolitsei tegewust, tõi ette terve rea andmeid, mille läbi tema tahtis tõendada, et kaitsepolitsei tegewus rahwaesitaja Soansi kinniwõtmisel katuselt seaduslik oli. Ma pean tähendama, et siseministri seletus kaitsepolitsei tegewuse asjus, meid, tööerakondlasi, mitte ei rahulda; meie leiame, et ilma 6 kuulitla oleks wõinud wäga hästi kodanik Soansi Laulupidu uul. maja nr. 14 katuselt maha tuua. Meil on ju üksikuid juhtumisi teistest kultuur-riikidest teada, kuidas seal analoogilistel kordadel on talitatud. Kui rahwaesitaja K. Ast siin näituse tõi, kuidas kindral Dumbadse Jaltas olla talitanud, missugust talituswiisi igatahes korralikuks ei saa pidada, siis wõin ma näitusi ette tuua, kuidas sarnastel juhtumistel Prantsusmaal talitati. Oli tarwis üht kurjategijat katuselt kätte saada; selle jaoks piirati maja kaks nädalat ja nälja sunnil pidi teataw isik ennast politseinikkude kätte andma. Mina leian, et meie wabariigi siseministri, kui ka kaitsepolitsei kohus on sarnastel juhtumistel eeskujuks wõtta seda, kuidas teistes kultuur-riikides niisugustel kordadel on talitatud.

Kuid arwesse wõttes asjaolu, et arupärimine praegusel juhtumisel ei puuduta mitte praeguse walitsuse tegewust, waid kui ma ei eksi — kolmanda walitsuse oma, (Wahelhüüe pahemalt poolt: Siis oli seesama siseminister!), kus küll sama siseminister tegewuses oli, kuid sellegipärast ei ole praegusel walitsusel tegemist selle sündmusega. Meie arwame, et kahjukanataja, kodanik Soans'il, wõimalus on temale tehtud ülekohut jalule seada. Seda ei keela temale ükski wabariigi seadus, et kodanik Soans, kes praegu Riigikogu liige on, kahjusajana wabariigi prokuratuuri poole pööraks ja enesele kaitset nõuaks, et need ametnikud, kes tema kallal wägivalda tarwitanud, saaks wastutusele wõetud.

Seda silmas pidades, hääletab Tööerakonna rühm liht ülemineku-wormeli poolt. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Muidu ta ei oleks Tööerakond!).

Juhataja K. Wirma: Sõnasooiwaid enam ei ole. Siis panen ma ülemineku-wormelid hääletamisele. Esimesena tuleb hääletamisele Kommunistlise Partei ülemineku-wormel. Ma palun neid, kes selle ülemineku-wormeli poolt, käed üles tõsta. Palun sekretääri ära lugeda. Palun neid, kes on sotsiaaldemokraatide rühma ülemineku-wormeli poolt, käed üles tõsta.

Kumbki ettepanek pole saanud absoluutset enamust. Esimene ettepanek sai 14 häält poolt, ja teine — 26. Sellepärast panen nad uuesti hääletamisele. Ma palun siis weel kord neid, kes on Kommunistlise Tööliste Partei ülemineku-wormeli poolt, käed üles tõsta. (Segased wahelhüüded). Need tulewad nüüd hääletamisele uuesti poolt ja wastu ja siis tulewad teised ülemineku-wormelid. Ma palun rahu. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Ma näen, et enamus on wastu, nii, et ilmaegu oleks hääli lugeda.

Seega on see ettepanek tagasi lükatud.

Palun neid, kes on sotsiaaldemokraatlise rühma ülemineku-wormeli poolt, käed üles tõsta. Kes wastu? See ettepanek on poolt saanud 26 häält ja wastu 29, sellega on ka see ettepanek tagasi lükatud. Nüüd tuleb wiimane liht ülemineku-wormel. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt, käed üles tõsta. Palun neid, kes selle ettepaneku wastu on, käed üles tõsta ja ülewal hoida kunni hääled ära loetakse. (Lugemise ajal segased wahelhüüded pahemalt poolt: Wäga demokraatlik! ja keskelt: Mõnele mehele tarwis witsu anda!) See ülemineku-wormel on saanud poolt 41 häält ja wastu 26, nii, et ta on wastu wõetud.

(Juhatama hakkab esimees O. Strandman).

15. Küsimine Wabariigi Walits. Saaremaa Orissaare kiwitee ehitamise asjus. Sekretäär (loeb): Riigikogu Kommunistlise Tööliiserühma ettepanek Riigikogule pöörata Wabariigi Walitsuse poole küsimisega Saaremaa Orissaare kiwitee parandamise asjus.

Riigikogu Juhatusel. 1919. a. kewadel tegi Saaremaa maakonnawalitsus Saaremaa ametiühisuste kesknõukoguga lepingu Orissaare kiwitee parandamise asjus. Kaheksatunnilise tööpäewa eest pidi tööline 13 marka saama. Kuid maakonnawalitsus maksis töölistele ainult 10 marka

päewas tööpäewade eest wälja põhjendades seda sellega, et tööministeerium 13 margalist tariifi ehk ei kinnita.

11. mail 1920. a. otsustas Wabariigi Walitsus, et Saaremaa maakonnawalitsuse kaudu töölewõetud töölisi tuleb riigitöölise liiki arwata, kuna Saaremaa maakonnawalitsus Orissaare kiwiteed riigi ülesandel ja riigi arwel teha lasknud.

Sellest tekkis Orissaare kiwitee parandustöölistel õigus perekonna lisarahade saamise peale, mis kõikide töölise kohta 10—15 tuhat marka wälja teeb. Saaremaa maakonnawalitsus on teedeministeeriumile saatnud andmed töölise perekonnaliikmete ja tööpäewade arwu kohta, kuid ka need rahad on töölisele wälja maksmata.

Sellepärast paneb Riigikogu Kommunistline Töölisterühm Riigikogule ette järgmiste küsimistega pöörata Wabariigi Walitsuse poole:

1. Kas loeb walitsus oma kohta kohustawaks töölepingut, mis Saaremaa maakonnawalitsus riigiwalitsuse kontragentina töölisega Orissaare kiwitee parandamise asjas tegi?

2. Kas kawatseb walitsus täita neid kohustusi, mis ta oma kanda wõttis tunnistales mainitud töölisi riigitööliseks?

3. Mis kawatseb walitsus ette wõtta, et bürokraatlist pikaldust wastawate ministeeriumide asjaajamises kõrwaldada?

Riigikogu Kommunistline Töölisterühm palub seda küsimist rutuliseks tunnistada ja Riigikogu 1. märtsi 1921. a. koosoleku päewakorda wõtta.

Riigikogu Kommunistlise Töölisterühma nimel:

J. Wanja, J. Allikso, Soans, J. Reinberg, J. Santa.

Juhataja O. Strandman: Kodukorra § 16 põhjal otsustab Riigikogu, kas küsimist kohe arutusele wõtta, wõi komisjoni anda? Selle küsimise arutamise kohta on sõna 2 poolt ja 2 wastu.

Rkl. J. Wanja (kom.): Meie küsimises ettetoodud asjaolud pole mitte nii väga keerulised, et tema arutamiseks palju aega läheks ja ma tahan seda täiendada siin ainult mõne joonega. 11. mail 1920. a. otsustas Wabariigi Walitsus ettepaneku, et Orissaare kiwitee töölised tulewad arwata riigitöölise hulka. See otsus sai tehtud 11. mail ja sellest otsusest teatas maakonnawalitsus ka teedeministrile wahekirjaga nr. 3427 järgmisel päewal 12. mail.

Saaremaa maakonnawalitsus andis teedeministrile andmed ka töölise ja perekonna arwu üle. Nüüd läinud aastal töötas Wabariigi Walitsus ilma eelarweta. Oleks tarwis olnud tarwiline nõue krediidi saamiseks sisse anda ja paari kuu jooksul oleks saadud töölisele palk wälja maksta. Siiaamaani on aga töölised seda asjata oodanud, kuna töö juba 2 aastat tehtud on. Sellega on siis meie küsimine täiesti põhjendatud ja pealegi on sama riigi põhiseaduses §, mis kindlustab kõikidele kodanikele inimesewäärilise ülespidamise ja töösaamise. Seal on aga töö juba 2 aastat tehtud ja töölised ootawad asjata selle eest palka. Nüüd, kui meie küsimine ei anna teatawat tõuget walitsusele, et ta oma kohustust töölise wastu täidaks, siis ei jää Saaremaa töölisel wist muud nõu üle, kui kohtuteel oma töö eest tasu nõudma hakata. Tuleks arwesse wõtta, mis eeskuju wõtaksid sellest siis eraettewõtjad, kui juba riigiwalitsus kohtuteel on sunnitud töölisele palka maksuma. Eraettewõtjad teeks sellest tarwilise järelduse ja meie nägime, kuidas eraettewõtjad seda silmas pidasid, kui walitsus lokauti tarwitas sadamatehases, ning sellele järgnesid warsti „Ilmarise“ tehase, „Weega“ töökoda, ning „Nobeli“ wabrik.

Siis tahaks ma veel eriti puudutada neid kuupäewi, mis näitawad, kuidas bürokraatline tigu Eesti demokraatlistel rööbastel rahwatahtmise aurujõul edasi roomb. Mainitud walitsus otsustas 11. mail, 1920. a. Ettepanek aga tehti 20. septembril 1919. a. tööhoolekandeministeeriumile. Sellega terwet 8 kuud oli see küsimus ministeeriumis küpemas enne kui tema kohta otsus sai tehtud. Nüüd on sellest otsusest juba 9½ kuud möödas, ilma et selle täitmisest mingisugust tagajärge oleks. Välisminister pidas hiljuti kõne ja teatas, et Eesti wabariik on nüüd teiste riikide poolt de jure tunnustatud ja et nüüd on tarwis.

Juhataja O. Strandman: Ma pean tähendama, et teie kõneks määratud 3 minutit möödas on ja et teie sugugi selle kohta ei räägi, kas seda küsimust kohe arutusele wõtta wõi mitte.

Rkl. J. Wanja (jätkates): Ma seda just tahtsin rääkidagi (naer), et veel wäike jõupingutus tarwis on, siis on meil see paradiis käes.

Juhataja O. Strandman: Kahjuks pean tähendama, et teie kõne aeg möödas on ja ma teilt sõnaõiguse ära wõtma pean. Sõnasooijaid enam ei ole nimeta-

tud küsimuse arutamise kohta. Ettepanek on tehtud seda küsimust kohe arutama hakata. Teistsugust ettepanekut ei tehta. Kes on selle ettepaneku poolt? Ettepanek on ühelhäälel vastu võetud. Sõna on teedeministril.

Teedeminister J. Kukk: Herrad rahwasaadikud! Asi, mis siin Kommunistilise Töölisterühma poolt ettetoodud arupärimises käsitatakse, on tõesti wana, 2 wõi rohkem aastat juba. Keegi isik tähendas, et siin koht on, kus kõik südame pealt wälja wõib ütelda, nimelt sellelt puldilt, ja selles mõttes tarwitatakse seda kõnetooli sagedasti. Asi seisab lihtsas töölepingus, mida tegi ministeerium omal ajal Saaremaa maakonnawalitsusega Orissaare kiwitee parandamise asjus. See oli leping töötajate ja tööandja wahel ja missugustel tingimistel töötajate omale töötajad palgas, see on ettewõtja asi. Kui hiljem esialgse hinnaga mitte tööd lõpule ei saanud wiia, sest oli tarwis suuremaid palku maksta, siis tuli pahe sellest, et maakonnawalitsusel suuremate palkade maksmiseks raha ei olnud. Wabariigi Walitsus omal ajal, nagu siin tähendatud, 15. mail 1920. a. on otsustanud maakonnawalitsusele selleks krediiti anda, et ta wõiks suuremaid palku maksta. Praegu ei ole minul mitte teada, kuidas asi maakonnawalitsuse ja tema tööliste wahel seisab. Ei ole ka mitte maakonnawalitsuse ega tööliste poolt ette toodud mingisuguseid nõudmisi palga waheraha asjus. See on kõik, mis mul selle asja selgitamiseks ette tuua oleks.

Juhataja O. Strandman: Sellega on walitsus küsimise peale wastanud ja see päewakorra punkt on läbi.

16. Sead.-eelnõu Järgmine päewakorra
töö- ja hoolekan- punkt oleks Wabariigi
deministeeriumi Walitsuse ettepanek
likwideerimise töö- ja hoolekandeminis-
kohta. teeriumi likwideerimise
kohta.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Teen ettepaneku sellele seadusele järgmist käiku anda: esiteks töökaitse komisjoni ja selle järele üleüldisesse.

Rkl. J. Piiskar (is.): Töö- ja hoolekandeministeerium on Eestis õieti teatawa piirini rewolutsiooni saawutus. Tema tuli päewakorrale siis, kui Wene isewalitsuse kord ära pühiti. Öhtu-Euroopas on ta aga harilik nähtus, nii et ta sisuliselt ei ole sugugi rewolutsiooni wõi töolisteklasi

asutus. On aga wäga imelik, mispärast just meie walitsus, kes tahab demokraatiline olla, kes tahab õiguslist korda seotada, on asunud töö- ja hoolekandeministeeriumi likwideerimisele. (Wahelhüüe keskelt: Toitlusministeeriumi tahetakse ka likwideerida!). Aga tema kohta ei ole ettepanekut tehtud, ja sellepärast panen küsimuse ette, miks nii kiires korras töö- ja hoolekandeministeeriumi likwideerida kawatsetakse? Mul on andmeid, et selle kaudu wõidetakse aastas riigikassale ainult 250.000 marka. See on esialgu, kunni maksuma jääwad need ametnikkude arwud, mis seaduseelnõus on ette nähtud. On aga wäga tõenäoline, et kui likwideerimine on läbi wiidud, siis jälle wastawates ministeeriumides ametnikkude arw suureneb, nii, et tegelikult wabariik rahaliselt sellega krossigi ei wõida. Et see asjaolu ei saa mitte likwideerimise põhjuseks olla, on kindel.

Mulle näib, et siin just teatawat rewolutsiooni saawutust tahetakse likwideerida. Kõige selle juures on aga wäga imelik see, et töökaitse antakse ministeeriumi kätte, kes ise tööandja on. Meie mäletame, kuidas meie seadusandline asutus arutas sadamatehaste tööliste asja, mida õieti detsembri kuust siinamaani likwideerida ei ole suudetud, kus ministeerium jättis tööliste palgad maksmata, need palgad, mis neil lepingu järele õigus saada oli. Tekkis rahulolematus tööliste seas, tuli tööseisak, siis wiskas sadamatehaste walitsus töölistes uulitsale. Wõib aimata, missuguse kuju niisugune töökaitse omandab ja niisugustes asjaoludes wõib julgesti ütelda, et see ümbermuutmise ei wii töölisti mitte töökaitsele lähemale, waid märksa kaugemale. Sese mõttes peame meie täiesti uue korralduse wastu olema. Teen ettepaneku seda eelnõu tagasi lükata.

Juhataja O. Strandman: Ma pean ütlema, et ma herra J. Piiskari ettepanekut mitte hääletamisele ei wõi panna, sest tagasi lükata wõib ainult küsimust esimesel lugemisel. Küsimus on, kas teda esimesele lugemisele wõtta, wõi komisjoni anda. Kas soowib keegi sõna? (J. Piiskar: Palun sõna). Teie tegite ju ettepaneku, mida ma hääletamisele panna ei saa. Teist ettepanekut ei ole, mida ma hääletamisele panna wõiks. (P. Abramson: Palun ettepanekuks sõna). Ettepanekuks on sõna rahwasitajal P. Abramson'il.

Rkl. P. Abramson (is.): Teen ettepaneku selle seaduseelnõu I lugemisele asuda.

Juhataja O. Strandman: On tehtud kaks ettepanekut: 1) seda seaduseelnõu anda komisjoni s. o. töökaitse komisjoni ja sealt üldisesse komisjoni ja 2) eelnõu I lugemisele üle minna. Panen need ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad sisse on tulnud.

(Hääletamisel on absoluut enamus seaduseelnõu komisjoni andmise poolt).

17. Sead.-eel nõu riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta I lug. Rkl. J. Seljamaa (tõer). Ma teen ettepaneku seda eelnõu kahte komisjoni anda ja nimelt: hariduskomisjoni ja sealt rahaasjanduse komisjoni.

Rkl. J. Piiskar (is.): See seaduseelnõu kannab ajutist laadi. Teda on välja kutsunud see asjaolu, et õpetajate palgaseadus wiib hariduskomisjoni, kus tema õige pikkamisi edasi jõuab. On ette näha, et seda palgaseadust 1-st jaanuarist mitte maksma panna ei saa, võib olla, et sellega alles sügisel hakkama saadakse. Õpetajate palgad on aga niivõrd wiltsad, et nii kaua oodata ei tohi ja selles mõttes on esinetud selle ajutise seaduseelnõuga, ja see määrab tema iseloomu ära. Tema ülesanne on — kiires korras lahendada, mida palgaseadusega lahendada ei suudeta ja kui nüüd see seaduseelnõu hakkab rändama komisjonist komisjoni, siis, mis mõte on kaht seaduseelnõu üksteise järele arutada ja umbes ühel ajal Riigikogus arutusele võtta. Kui on tarwilikuks tunnistatud ajutine seadus, siis tuleb tema kiires korras arutusele võtta. Ses mõttes leian ma täitsa üleauruse olewat paarirealist seaduseelnõu komisjoni anda. Teen ettepaneku tema I-lugemisele asuda ja I lugemisel wastu võtta, seda enam, et I ja 2 lugemise wahel on küllalt aega teda anda niihästi rahaasjanduse ja weel mõnda teise komisjoni. Need komisjonid jõuawad paarirealise seaduseelnõu küll läbi waadata ühel ajal ja wõiks teisel lugemisel oma ettepanekutega esineda. Panen ette seda seaduseelnõu I lugemisel wastu võtta ja koosolekute waheajal komisjoni anda.

Haridusminister H. Bauer: Austatud Riigikogu liikmed! Ma pean tunnistama, et see seaduseelnõu riikliselt sugugi tähtis ei ole, küllalt on ta aga tähtis inimestele, kellesse asi puutub. See ei ole

mitte üldine õpetajate palkade eelnõu, waid ainult riigikoolide jaoks, mida ülepea ainult 17 olemas on, siia juure ka õpetöökojad arwatud. See summa, millest jutt on, on ainult 360.000 marka millegiga kuus. Terwe see summa, mis selle seaduse järele kunni uute palganormideni maksta tuleks, oleks, võib olla, umbes 1.000.000. — ehk natuke rohkem. Wahe riigikooli õpetajate ja omawalitsuse koolide õpetajate palkade wahel on praegu suur. Riigikooli õpetajad saawad kõigealama V järgu järele ainult 2.415 marka kuus, kuna omawalitsuse koolide õpetajad selle normi järele 3.105 marka saawad. Kõige kõrgem palk ülepea riigikoolides on 3.760 marka, kuna aga linna- wõi omawalitsuse koolides ligi 2.000 m. kuus rohkem makstakse, nimelt 5.730 marka. Niisugune riigikoolide õpetajate palkadenorm nõuab tungiwalt rutulist lahendamist. Sellepärast ühinen herra Piiskar'i ettepanekuga, seda eelnõu mitte komisjoni anda, sest see wäikene projekt ei wõta kuigi palju aega läbiarutamiseks, ehk kui siiski enamus otsustab teda komisjoni anda, siis teen mina ettepaneku tema läbiarutamiseks 7-päewane tähtaeg määrata ja asja rutuliseks tunnistada. Mõnes kohas, näituseks, Rakwere seminaaris ja ka mujal on hääli kuuldawale tulnud, et selle hinnaga on wõimatu edasi töötada. Näituseks kunsttööstuse koolis saab meister-eriteadlane wähem palka, kui liht wabrikutöoline. Seda eelnõu oleks tarwis rutuliseks tunnistada.

Rkl. J. Seljamaa (tõer.): Peale ministri seletust wõtan ma oma ettepaneku tagasi, sest see wäikene seaduseelnõu, mis juba Riigikogu liigetele paari päewa eest laiali saadeti, on ju igatahes kõikidele tutaw. Ka olla hariduskomisjon seaduseelnõu kohta wastawa seisukoha wõtnud ja sellepärast ei ole mingisugust mõtet arutamist edasi lükata. Toetan seda ettepanekut, mida rahwasaadik Piiskar tegi.

Juhataja O. Strandman: Nõnda on jäänud ettepanek eelnõu I lugemisele asuda ja I lugemisel wastu võtta. Wastu ei ole. Ettepanek on ühel häälel wastu wõetud. Sõnasooiwaid eelnõu kohta I lugemisel ei ole. Panen hääletamisele seaduseelnõu riigikoolide õpetajate palga ajutise elukalliduslisa kohta I lug. Kes on selle eelnõu I lug. watu wõtmise poolt, palun käed üles tõsta? — Kes wastu? Absoluutse häälteenamusega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

18. Seaduseelnõu tulekahju vastu välisvaluutas kinnitamise kohta. Järgmine päewakorra punkt on „Seaduseelnõu tulekahju vastu välisvaluutas kinnitamise kohta“ — Wabariigi Walitsuse ettepanek. On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni. Et teisi ettepanekuid ei tehta, panen selle hääletamisele. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes vastu? See ettepanek on ühelhäälel wastu wõetud.

19. Seaduseelnõu õlle walmistamise ja müügi kohta. Järgmine päewakorra punkt on „Seaduseelnõu õlle walmistamise ja müügi kohta“ — Wabariigi Walitsuse ettepanek. On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni, Sõna on ettepaneku tegemiseks rahwaesitajal W. Ernits'il.

Rkl. W. Ernits (sd.): Ma panen ette alkoholi-seaduse komisjon walida ja jagajaks arwuks 10 wõtta.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Mina toetan 1-st ettepanekut: teises ettepanekus on ette nähtud mingisuguse uue alkoholi, wõi alkoholi-walmistamise komisjoni walimine. (Naer). Kui nüüd Riigikogu poolt sarnane komisjon tarwilikuks peetakse, siis igatahes teen mina ettepaneku, et selle komisjoni walimisi mitte täna ette ei wõetaks.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes on selle vastu? Ma wõin konstateerida, et absoluutne enamus selle esimese ettepaneku poolt on. Kas herra W. Ernits soowib häälte äralugemist? (W. Ernits kohalt: Mina olin ka poolt). Sellega on siis esimene ettepanek seda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda wastu wõetud.

20. Koosoleku lõpetamine. Järgmine päewakorra punkt on: Amnestiaseaduse eelnõu — Riigikogu üleüldise komisjoni ettepanek. (Hääled paremalt poolt: Lõpetada!). On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Kas soowitakse selle kohta sõna wõtta? Sõnasoowijaid ei ole. Panen hääletamisele. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes vastu? Kas soowitakse häälte äralugemist? Häälte äralugemist ei soowita. Sellega on siis ettepanek koosolekut lõpetada wastu wõetud.

Palun ettepanekut järgmise koosoleku aja kohta teha. (Hääled: Juhatause hooleks jätta). Lõpetan koosoleku.

(Koosolek lõpeb kell 10,20 min.).

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Abisekretäär J. Bergman.

